

ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ ΓΠΑ

Εισαγωγή

Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έχουν, όπως αναγνωρίστηκε και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβώνας, τον Μάρτιο του 2000, διττή αποστολή. Αφενός, την εκπαίδευση των νέων πολιτών, στις Επιστήμες του Ανθρώπου και της Φύσης και αφετέρου, την παραγωγή έγκυρης και διεθνώς αναγνωρισμένης νέας γνώσης. Τα όρια μεταξύ αυτών των δύο βασικών συστατικών της αποστολής των ΑΕΙ, δηλαδή της εκπαίδευσης και της έρευνας εκ πρώτης όψεως είναι δυσδιάκριτα όμως, στην πραγματικότητα, διαχωρίζονται και διαπλέκονται συνεχώς μέσω των θεσμοποιημένων κανονισμών και της άτυπης δεοντολογίας της καθημερινής ζωής στο Πανεπιστήμιο. Στο οργανωμένο πλαίσιο λειτουργίας της ακαδημαϊκής κοινότητας, η εκπαιδευτική διαδικασία εμπλουτίζεται αέναα με τα ευρήματα της έρευνας, ενώ η τελευταία έχει χαρακτηριστικά εκπαίδευσης καθώς για τη διεξαγωγή της διδάσκοντες και διδασκόμενοι συνεργάζονται στενά, ήδη από το προπτυχιακό και οπωσδήποτε κατά το μεταπτυχιακό στάδιο που ολοκληρώνει τον παρεχόμενο κύκλο ανωτάτων σπουδών.

Στην Ελλάδα, αυτή η συμπληρωματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και έρευνας στην ανωτάτη εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα καθώς, όπως είναι γνωστό, στα ΑΕΙ παράγεται ο κύριος όγκος του ερευνητικού έργου σε εθνικό επίπεδο (70% των ερευνητών εργάζονται στα ΑΕΙ έναντι 55% στην Ισπανία και 26% στη Γερμανία). Η σημαντικότερη ωφέλεια από αυτή τη σχέση εντοπίζεται, πρωτίστως, στην οργανική σύνδεση της εκπαίδευσης με τις ανάγκες και τα γενικότερα ενδιαφέροντα της ευρύτερης οικονομίας και κοινωνίας, οι αρμόδιοι φορείς των οποίων προκηρύσσουν, αναθέτουν και χρηματοδοτούν, με αντικειμενικές και δημόσιες διαδικασίες, τα εκπονούμενα στα ΑΕΙ, ερευνητικά προγράμματα. Δευτερευόντως, δεν πρέπει να υποτιμάται η συμβολή αυτών των χρηματοδοτήσεων στα γλίσχρα οικονομικά των δημοσίων πανεπιστημίων, τα οποία παρά τις επαγγελίες των εκάστοτε κυβερνήσεων βαίνουν μειούμενες. Σήμερα, η εύρυθμη λειτουργία των ΑΕΙ, στο επίπεδο του ανταγωνισμού που επικρατεί μεταξύ ιδρυμάτων διεθνώς, θα ήταν αδιανόητη αν τις επιχορηγήσεις του κρατικού Τακτικού Προϋπολογισμού και του Προγράμματος

Δημοσίων Επενδύσεων δεν συμπλήρωναν τα έσοδα του Ειδικού Λογαριασμού Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ). Ο θεσμός του ΕΛΚΕ αποτελεί, ίσως, την μεγαλύτερη καινοτομία των ελληνικών ΑΕΙ μετά το 1974 και η περαιτέρω ανάπτυξη του ταυτίζεται άρρηκτα με τη βελτίωση των υπηρεσιών τους προς το κοινωνικό σύνολο.

Αυτές οι διαπιστώσεις δεν είναι άγνωστες αλλά έχουν γίνει εξαιρετικά επίκαιρες σε μια εποχή που η πολιτική της μαζικής πρόσβασης στην ανωτάτη εκπαίδευση, απαιτώντας υψηλά οικονομικά μεγέθη εκσυγχρονισμού της λειτουργίας και των υποδομών των ΑΕΙ, υποχρεώνει τα ιδρύματα να αναζητούν συνεχώς πόρους είτε από την προσφορά ερευνητικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών (δια βίου μάθηση, μεταπτυχιακές σπουδές κ.τ.λ.) είτε από την αξιοποίηση των περιουσιακών τους στοιχείων. Υπάρχουν ορισμένες όντως ορισμένες συζητήσιμες όψεις σε αυτή την αναζήτηση πόρων, ιδιαίτερα από μη δημόσιες πηγές (ετεροκαθορισμός των εκπαιδευτικών και ερευνητικών στόχων, διήθηση της επιχειρηματικής λογικής στις παραδοσιακές ακαδημαϊκές αξίες κ.τ.λ.), όμως, από την άλλη, ενδεχομένως για τους ίδιους λόγους, δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι μέσω αυτής της διαδικασίας η ακαδημαϊκή κοινότητα διαρρηγνύει την ιδιόμορφη απομόνωσή της και μετέχει ενεργά στο οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι της εποχής της. Η εγρήγορση των εποπτικών αρχών και μηχανισμών των ΑΕΙ εγγυάται πάντως, αν λειτουργούν υπεύθυνα και εντατικά, την υπέρβαση αυτών των δυσκολιών.

Από την ίδια τη θεσμική τους υπόσταση, συνεπώς, τα ΑΕΙ αποτελούν ανοικτά συστήματα υποκείμενα σε διαρκή μετασχηματισμό των στόχων, των δομών και των προγραμμάτων τους. Βεβαίως, η διαθεσιμότητα των ΑΕΙ να παρακολουθούν και να ανταποκρίνονται στις εξελίξεις του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού τους περιβάλλοντος δεν είναι ευθύγραμμη ούτε αδιαμεσολάβητη. Τα ΑΕΙ οφείλουν, όπως η Συνταγματική επιταγή προβλέπει, να διέπονται από αυτοτέλεια έναντι των συναλλασσομένων με αυτά δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων και προσώπων. Αλλά αυτή η αυτοτέλεια είναι, δεν μπορεί παρά να είναι, στην πραγματικότητα, σχετική. Ειδικά όσον αφορά στο δημόσιο πανεπιστήμιο, το οποίο εξ ορισμού και κατεξοχήν υπηρετεί τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα του εθνικού κράτους και της κοινωνίας των πολιτών. Όχι γιατί οι έξωθεν των ΑΕΙ δυνάμεις το επιβάλλουν αλλά γιατί η ίδια η ακαδημαϊκή κοινότητα οφείλει να αναγνωρίσει το καθήκον να παρακολουθεί, έστω από απόσταση αλλά με διάθεση ενεργού συμμετοχής τα τεκταινόμενα και τις εξελίξεις της ευρύτερης

οικονομίας και κοινωνίας. Αποτελεί, συνεπώς, διαρκές διακύβευμα για το σύνολο των μελών της οργανωμένης ακαδημαϊκής κοινότητας και ειδικότερα τις αρχές που αναλαμβάνουν τη διοίκησή της, ο ακριβής, κάθε φορά, προσδιορισμός και η υπεύθυνη διαχείριση αυτής της σχετικής αυτονομίας των ΑΕΙ, ώστε και το καθεστώς της αυτοτέλειας να μην θίγεται και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας να είναι ουσιαστική και αποτελεσματική. Αυτός είναι, σε τελευταία ανάλυση, και ο λόγος της προαναφερθείσας διττής αποστολής τους. Μέσω της διαλεκτικής σχέσης εκπαίδευσης και έρευνας, τα ΑΕΙ έχουν τη δυνατότητα όχι μόνο να ανταποκρίνονται στα αιτήματα και τα προβλήματα που τους θέτει προς επίλυση η πολιτεία αλλά και να προβάλλουν ή να θέτουν σε δημόσια συζήτηση τη νέα γνώση που παράγουν και μεταδίδουν στους αποφοίτους τους. Στη σημασία αυτού του ρόλου των ΑΕΙ αναφέρεται και η Διακήρυξη της Μπολόνια όταν σημειώνει πως «η ανεξαρτησία και η αυτονομία των Πανεπιστημίων είναι σε θέση να εξασφαλίσει ότι τα συστήματα ανωτάτης εκπαίδευσης και έρευνας μπορούν συνεχώς να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις αλλαγής, τα κοινωνικά αιτήματα και τις προόδους της επιστημονικής γνώσης». Αυτή η δυνατότητα των ΑΕΙ να παρεμβαίνουν στο δημόσιο διάλογο θέτοντας θέματα τα οποία υπερβαίνουν την κοινή εμπειρία και το επίπεδο της παραδεδεγμένης γνώσης, αναδεικνύει τον προνομιακό και μοναδικό τους ρόλο στην πρόβλεψη, την κατανόηση και την έγκαιρη προσαρμογή στις επικείμενες, βραχυπρόθεσμα ή/και μακροπρόθεσμα εξελίξεις της οικονομίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Το ΓΠΑ απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις

Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας είναι το τρίτο σε αρχαιότητα ΑΕΙ της χώρας με πλούσια και αναγνωρισμένη προσφορά στην εθνική οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Στην ογδονταπεντάχρονη ιστορία του, ως ίδρυμα ανώτατης γεωπονικής επιστήμης και τεχνολογίας, έχει δώσει απτά δείγματα της συμβολής του στα πεπραγμένα του εθνικού βίου. Αυτό το ιστορικών διαστάσεων έργο δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί αν δεν ακολουθούσε με συνέπεια και συνέχεια τα βασικά χαρακτηριστικά της αποστολής και της λειτουργίας των ΑΕΙ, όπως αδρά περιγράφηκαν παραπάνω, ως ενεργών και παραγωγικών οργανισμών του αναπτυξιακού κράτους. Το ΓΠΑ διακρίθηκε στη μακρά ιστορία του για το υψηλό επίπεδο της παρεχομένης

εκπαίδευσης, το παραγόμενο έγκυρο και διεθνώς αναγνωρισμένο ερευνητικό έργο και τη δυνατότητα να προσαρμόζεται σχετικά εγκαίρως στις νέες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες του ευρύτερου περιβάλλοντός του. Τις τελευταίες δεκαετίες, ωστόσο, αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις οι οποίες, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη φορά, επιβάλλουν αλλαγές στη φυσιογνωμία, τη δομή και τη λειτουργία του. Οι προκλήσεις αυτές αφορούν ανακατατάξεις και μετασχηματισμούς της παγκόσμιας οικονομίας και κοινωνίας που έχουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τον αντίκτυπό τους σε ΑΕΙ, όπως το ΓΠΑ, το οποίο εξ αντικειμένου συνδέεται με τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη τομέων πρωτογενούς παραγωγής, μεταποίησης, εμπορίας και υπηρεσιών υψηλής σημασίας για τις επιδόσεις της εθνικής οικονομίας. Θα μπορούσαν αυτές οι προκλήσεις να διακριθούν σε τέσσερις ενότητες. Η παρουσίαση και η ανάλυση των τεσσάρων ενοτήτων που ακολουθεί περιορίζεται στα στοιχεία εκείνα που κρίθηκε ότι αφορούν τις ανάγκες του παρόντος κειμένου και ως εκ τούτου είναι σύντομες και αναγκαστικά σχηματικές.

Η πρώτη ενότητα έχει σχέση με τις παγκοσμίως μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές προτεραιότητες και δομές του μεταβιομηχανικού ή μετανεωτερικού κράτους, στις οποίες η γεωργία, ως δραστηριότητα παραγωγής προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, της μεταποίησης, της εμπορίας και των υπηρεσιών, αναλαμβάνει νέους στόχους και ρόλους.

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες που ακολούθησαν με σχετική καθυστέρηση το Ευρωπαϊκό νεωτερικό πρότυπο αγροτικής ανάπτυξης του 19^{ου} αιώνα. Βασικά στοιχεία του τελευταίου ήταν η αναπαραγωγή και ο εκσυγχρονισμός της μικρομεσαίας ιδιόκτητης οικογενειακής εκμετάλλευσης, η «εκβιομηχάνιση» της παραγωγικής διαδικασίας μέσω της εφαρμογής προηγμένης τεχνολογίας εφοδίων και μηχανών υποκατάστασης της εργασίας και η παρεμβολή ιδιωτικών ή συνεταιριστικών μονάδων για την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής, τη διανομή και την εμπορία τους. Οι στρατηγικοί στόχοι της κρατικής παρέμβασης (ενίσχυσης) που αντιστοιχούν σε αυτό το πρότυπο αγροτικής ανάπτυξης, παρά τις αναπόφευκτες εθνικές διαφορές, διατυπώνονται με σαφήνεια στις ιδρυτικές αρχές της ΚΑΠ που περιέχονται στη Συνθήκη της Ρώμης του 1957. Αυτές οι αρχές υποστήριζαν την αύξηση της παραγωγικότητας, τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των κάθε είδους υποδομών, την επάρκεια προϊόντων και

εφοδιασμού των αγορών και την εξασφάλιση ικανοποιητικών γεωργικών εισοδημάτων παράλληλα και λογικών τιμών για τους καταναλωτές.

Οι οικονομικές, ενεργειακές και περιβαλλοντικές κρίσεις της δεκαετίας του 1970, τα αδιάθετα πλεονάσματα της επόμενης δεκαετίας και η ταυτόχρονη έναρξη των διαπραγματεύσεων στα πλαίσια της GATT (General Agreement on Tariffs and Trade, σήμερα Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου ή Γενικής Συμφωνίας για τους Δασμούς και το Εμπόριο), με στόχο, μεταξύ άλλων, τη μείωση των άμεσων ή έμμεσων επιδοτήσεων των γεωργικών προϊόντων προανήγγειλαν το τέλος του νεωτερικού προτύπου αγροτικής ανάπτυξης. Άλλωστε, στα αναπτυγμένα Ευρωπαϊκά κράτη η σημαντική μείωση του αγροτικού πληθυσμού, της ποσοστιαίας συμβολής της γεωργίας στο ΑΕΠ και της απάντησης στα αιτήματα του Τρίτου Κόσμου για την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, και ειδικότερα οι δημοσιονομικές απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνηγορούσαν στην αλλαγή του προτύπου ανάπτυξης και της συνακόλουθης αντιμετώπισης του αγροτικού ζητήματος μέσω άλλων πολιτικών κρατικής παρέμβασης

Στις νέες συνθήκες του μετανεωτερικού ή μεταβιομηχανικού κράτους η γεωργία δεν συγκεντρώνει, όπως μέχρι τα μέσα ακόμη του 20^{ου} αιώνα, το κυρίαρχο μέλημα της εθνικής οικονομίας. Ανάλογα έχει μειωθεί η πολιτική και λιγότερο η πολιτισμική δυναμική της. Από την άλλη, η στρατηγική στροφή αυτού του μετανεωτερικού ή μεταβιομηχανικού κράτους στην ανάπτυξη της «κοινωνίας της γνώσης», ως συνέπεια των εκρηκτικών τεχνολογικών επαναστάσεων κυρίως στους τομείς της πληροφορικής και της βιοτεχνολογίας, αλλάζει τα τεχνολογικά και οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα του αγροτικού τομέα. Τη θέση της κλασικής γεωπονικής παιδείας και του νεωτερικού αγροτικού προτύπου της εντατικής γεωργίας, το οποίο υπηρετούσε, καταλαμβάνουν σταδιακά νέα επιστημονικο-τεχνολογικά σύνολα γνώσεων. Στα τελευταία κυριαρχούν οι επιστήμες της πληροφορικής, της βιοτεχνολογίας, του περιβάλλοντος, των οικονομικών επιστημών και της επικοινωνίας. Στόχοι τους είναι, μεταξύ άλλων, η βιώσιμη ανάπτυξη της «γεωργίας ακριβείας», της «λελογισμένης» ή «ολοκληρωμένης», της «βιολογικής», της «εκτατικής» κ.τ.λ. γεωργίας και κτηνοτροφίας. Από τα παραπάνω επιστημονικο-τεχνολογικά σύνολα αναμένονται οι πειστικές απαντήσεις στην εξελισσόμενη πραγματικότητα της συρρίκνωσης της γεωργίας και της ανάγκης περαιτέρω μείωσης του κόστους παραγωγής και

υποκατάστασης της χειρωνακτικής ή ακόμη και μηχανικής εργασίας, οι οποίες θα διασφαλίζουν συνδυαστικά την αύξηση της παραγωγικότητας, της ποιότητας, της υγιεινής της ανταγωνιστικότητας και της περιβαλλοντικής συμβατότητας των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής. Την εικόνα αυτού του νέου γεωργικού προτύπου συμπληρώνει η έμφαση στην επιχειρηματικότητα, την σύγχρονη οργάνωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της έρευνας επιτυχούς διείσδυσης των προϊόντων τους σε διεθνείς αγορές υψηλής ανταγωνιστικότητας. Τέλος, ό,τι απομένει ως γεωγραφικός οικονομικός και κοινωνικός χώρος από τη συρρίκνωση της γεωργίας αποδίδεται σε δραστηριότητες εξω-γεωργικές άλλοτε συμπληρωματικές και άλλοτε σχετικές ή/και άσχετες με τη γεωργία (τουρισμός, αναψυχή, εκπαίδευση, ενέργεια, νέες τεχνολογίες κ.ά.), προκειμένου να ανασυγκροτηθεί μια νέα περιφερειακή οικονομία στην οποία έχει ήδη συμβολικά αποδοθεί, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο χαρακτηρισμός της «κοινωνίας της υπαίθρου». Στην «κοινωνία της υπαίθρου» ο ρόλος της γεωργίας αλλάζει: είναι περιορισμένος, εξειδικευμένος και συμπληρωματικός άλλων ίσης ή και μεγαλύτερης σημασίας τομέων της περιφερειακής οικονομίας και κοινωνίας. Συμπερασματικά, στην αναδύομενη Ευρωπαϊκή πραγματικότητα, η «κοινωνία της υπαίθρου» υποστηρίζεται από μια πολυτομεακή οικονομία και ανάλογα προσαρμόζεται η νέα αγροτική πολιτική (βλέπε πιο κάτω).

Αυτές οι διαπιστώσεις δεν οδηγούν ευθύγραμμα στο συχνά επαναλαμβανόμενο αλλά ατεκμηρίωτο συμπέρασμα ότι επίκειται η «εξαφάνιση» της γεωργίας στις κοινωνίες της ύστερης νεωτερικότητας. Αυτό που διαπιστώνεται και απαιτεί αντίστοιχες προσαρμογές στη γεωπονική εκπαίδευση και έρευνα, είναι ότι η γεωργία ή γενικότερα ο αγροτικός τομέας, ως οικονομικός και κοινωνικός χώρος εργασίας και παραγωγής υλικών και άυλων αγαθών, άρρηκτα συνδεδεμένος με την ιστορία και τον πολιτισμό του ανθρώπου τα τελευταία 10.000 χρόνια, αποκτά, στη στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, νέες σημασίες και ρόλους μεταξύ των οποίων προέχουν η παραγωγή προσιτών στον καταναλωτή, υγιεινών και ποιοτικών τροφίμων, η προστασία του περιβάλλοντος, η δημογραφική, οικονομικο-κοινωνική και πολιτισμική ανανέωση της υπαίθρου.

Στην πρόκληση αυτής της προσαρμογής ορισμένα από τα ιστορικά Γεωπονικά Πανεπιστήμια της Ευρώπης έχουν, ήδη, ανταποκριθεί, εντάσσοντας τις ανώτατες γεωπονικές σπουδές σε Πανεπιστημιακές Σχολές ειδικότερων ή γενικότερων γνωστικών περιοχών, όπως στη Σχολή Βιολογίας (Leeds University), στη Σχολή

Βιοχημείας (Newcastle University), στη Σχολή Θετικών Επιστημών (Wye με το Imperial College) ή έχουν απαλείψει τον τίτλο Agricultural από την επωνυμία τους (University of Wageningen). Ενώ δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο ότι το πρώην Υπουργείο Γεωργίας, Αλιείας και Τροφίμων της Μ. Βρετανίας μετονομάστηκε σε Υπουργείο Τροφίμων, Περιβάλλοντος και Αγροτικών Υποθέσεων. Ακόμη και το ελληνικό Υπουργείο Γεωργίας μετονομάστηκε πρόσφατα σε Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Η δεύτερη ενότητα, σε προφανή συνάρτηση με την πρώτη, έχει σχέση με τις αλλαγές στην αρχιτεκτονική της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής οι οποίες, έχοντας διαστάσεις, κατά την ορολογία της εξέλιξης των επιστημονικών θεωριών, νέου «παραδείγματος», ανατρέπουν άρδην τα ισχύοντα στην πολιτική παρέμβασης του κράτους στον αγροτικό τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως γνωστόν, η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτέλεσε και συνεχίζει να είναι η υψηλότερου προϋπολογισμού και περισσότερο ολοκληρωμένη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από το έτος ίδρυσής της, το 1962, μέχρι σήμερα, ασκώντας τον παρεμβατικό της ρόλο μέσω των μηχανισμών των Κοινών Οργανώσεων Αγορών (ΚΟΑ) και των διαρθρωτικών πολιτικών πέτυχε να εκσυγχρονίσει τον αγροτικό τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να τον καταστήσει τον σημαντικότερο ανταγωνιστή των πέραν του Ατλαντικού ισχυρών αγροτικών οικονομιών. Ωστόσο, μετά το 1985, αυτή η αναμφισβήτητη επιτυχία δεν μπορούσε να συγκαλύψει τις επιμέρους, σημαντικές, όμως αποτυχίες της. Υπό την πίεση των διαπραγματεύσεων για την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου αγροτικών προϊόντων στα πλαίσια της GATT η συνεχής διόγκωση των αδιάθετων πλεονασμάτων των επιδοτούμενων προϊόντων, η άνιση και, σε τελυαία ανάλυση άδικη ενίσχυση ορισμένων τομέων, μεγεθών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και γεωγραφικών περιοχών έναντι άλλων, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εντατικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και η αυξανόμενη δημοσιονομική επιβάρυνση του προϋπολογισμού της Ένωσης οδήγησαν σε συζητήσεις και μέτρα τα οποία κατέληξαν στην πρώτη μεγάλη αναθεώρηση της ΚΑΠ το έτος 1992. Οι κύριες πολιτικές κατευθύνσεις της αναθεώρησης του 1992, υλοποιώντας τη δέσμευση της Συνθήκης του Μάαστριχτ για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνιστώσας σε κάθε πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορούν να συνοψισθούν στη μείωση των επιδοτήσεων, την εν μέρει καταβολή αυτών αναλογικά με την καλλιεργούμενη έκταση και όχι με τον όγκο

της παραγωγής, τη θέσπιση μέτρων ενίσχυσης γεωργικών πρακτικών συμβατών με την προστασία και τη διατήρηση του αγροτικού περιβάλλοντος και την ηλικιακή ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού. Οι συνεχείς αναθεωρήσεις της ΚΑΠ, μετά το 1992, κατέληξαν το 2003 στη βασική επιλογή να συσταθούν δύο πυλώνες της ΚΑΠ. Ο πρώτος πυλώνας της ΚΑΠ αφορούσε, κυρίως, μεταρρυθμίσεις των ΚΟΑ, οι οποίες συνέχισαν την πολιτική μείωσης των ενισχύσεων και καθιέρωσαν τη δυνατότητα μερικής ή ολικής αποδέσμευσης των καταβαλλομένων ενισχύσεων από τον όγκο της παραγωγής. Ο δεύτερος πυλώνας αφορούσε μέτρα ενίσχυσης της αγροτικής ανάπτυξης μέσω ειδικού Κανονισμού ο οποίος προωθεί τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, την ηλικιακή ανανέωση του γεωργικού πληθυσμού, τις υποδομές μεταποίησης και εμπορίας, την άσκηση της γεωργίας στις Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές και τις εν γένει διαρθρωτικές βελτιώσεις του αγροτικού τομέα.

Κύριοι στόχοι της τελευταίας μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, όσον αφορά στην παραγωγική δραστηριότητα του αγροτικού τομέα είναι η αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής γεωργίας, η βελτίωση των φυσικών και γεωργικών οικοσυστημάτων, η διασφάλιση της ποιότητας, της υγιεινής και της ασφάλειας των τροφίμων καθώς και της ευημερίας των ζώων. Τελική επιδίωξη της νέας ΚΑΠ, όπως προσδιορίζεται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Πρότυπο, είναι η διατήρηση της οικογενειακής εκμετάλλευσης, ως βασικής μονάδας του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού ιστού της υπαίθρου η οποία, όμως, θα λειτουργεί, εφεξής, στο πλαίσιο μιας πολυλειτουργικής γεωργίας. Η πρόταση της πολυλειτουργικής γεωργίας υπονοεί ότι η γεωργική δραστηριότητα δεν θα μονοπωλεί, όπως συνέβαινε μέχρι σήμερα, τη χρήση του αγροτικού χώρου αλλά, μέσω της αναγνώρισης των θετικών συνεργιών της πολυδραστηριότητας των γεωργικών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, θα συναρθρώνεται με άλλες δραστηριότητες περισσότερο ή λιγότερο συναφείς με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, έτσι ώστε να συγκροτηθεί ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο περιφερειακής οικονομίας, η αποκαλούμενη, όπως προαναφέρθηκε, «κοινωνία της υπαίθρου».

Αυτές οι εξελίξεις έχουν, όπως είναι ευνόητο, τον αντίκτυπό τους στη γεωπονική εκπαίδευση και έρευνα. Όπως επισημαίνουν ειδικοί σχολιαστές στη διεθνή βιβλιογραφία, η πολυλειτουργικότητα της γεωργίας και η αγροτική ανάπτυξη συνιστούν ανερχόμενη ερευνητική θεματολογία. Πρέπει, συνεπώς, να συζητηθούν

επαρκώς οι επιπτώσεις της πολυλειτουργικότητας στις γεωπονικές επιστήμες. Ένα είναι βέβαιο: η πολυλειτουργική γεωργία θα απαιτήσει, επίσης, ένα νέο τύπο ολοκληρωμένης εκπαίδευσης και έρευνας που θα βασίζεται στη διεπιστημονικότητα, τη μόνη μεθοδολογική προσέγγιση η οποία μπορεί να αντιμετωπίσει τα σύνθετα προβλήματα της αγροτικής οικονομίας και ανάπτυξης.

Η τρίτη ενότητα έχει σχέση με τις εξελισσόμενες αλλαγές στην ανωτάτη εκπαίδευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της γνωστής ως «διαδικασία της Μπολόνια», πολιτικής της. Στρατηγικός στόχος αυτής της διαδικασίας είναι η επίτευξη του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανωτάτης Εκπαίδευσης (ΕΕΧΑΕ).

Ως πρώτη πράξη της στρατηγικής για την οργάνωση του ΕΕΧΑΕ θεωρείται η υπογραφή της Magna Charta Universitatum (Μεγάλη Χάρτα των Πανεπιστημίων), το 1988. Μια δεκαετία αργότερα, στις 19 Ιουνίου του 1999, υπογράφηκε από 31 Ευρωπαίους ανώτατους αξιωματούχους, αρμόδιους για την παιδεία και την έρευνα (την Ελλάδα εκπροσωπούσε ο ΥΠΕΠΘ κ. Γ. Αρσένης), η Διακήρυξη της Μπολόνια ως ιδρυτική πράξη της διαδικασίας για την πραγμάτωση του ΕΕΧΑΕ. Βασική ιδέα της Διακήρυξης της Μπολόνια ήταν και είναι, εν όψει της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης «η ίδρυση μιας περισσότερο ολοκληρωμένης και μακρόπνοης Ευρώπης, ειδικά μέσω της οικοδόμησης και ενίσχυσης της πνευματικής, πολιτισμικής, κοινωνικής επιστημονικής και τεχνολογικής της διάστασης». Η Διακήρυξη έθεσε προς υλοποίηση, μέχρι το 2010, τους εξής στόχους: (α) την υιοθέτηση ενός συστήματος ευχερώς αναγνώσιμων και συγκρίσιμων πτυχίων (εφαρμογή του Παραρτήματος Πτυχίου), (β) την υιοθέτηση ενός συστήματος βασισμένου σε δύο κύριους κύκλους σπουδών, τον προπτυχιακό και τον μεταπτυχιακό, ορίζοντας σαν ελάχιστο χρόνο του πρώτου κύκλου τα τρία χρόνια, (γ) την θέσπιση ενός συστήματος πιστωτικών ακαδημαϊκών μονάδων-σύστημα ECTS-για την πρόωθηση της κινητικότητας των φοιτητών, (δ) την προώθηση της κινητικότητας διδασκόντων, διδασκομένων και ερευνητών, (ε) την προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας στην αξιολόγηση των Πανεπιστημίων και (στ) την προώθηση των απαιτούμενων Ευρωπαϊκών διαστάσεων της ανώτατης εκπαίδευσης.

Η διαδικασία της Μπολόνια δεν προέκυψε από το πουθενά. Προκλήθηκε από την ανάγκη επανεξέτασης του ρόλου των πανεπιστημίων στην «Ευρώπη της γνώσης» (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισαβόνας) που αντλεί τα χαρακτηριστικά της από την μεταβιομηχανική ή μετανεωτερική «κοινωνία της γνώσης». Η ανάπτυξη της τελευταίας

προϋποθέτει την παραγωγή νέας γνώσης, τη μετάδοσή της μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη διάδοσή της με τις τεχνολογίες της πληροφορικής και της επικοινωνίας και την εφαρμογή της μέσω καινοτόμων τεχνολογιών ή υπηρεσιών. Τα πανεπιστήμια, θεωρητικά, αποτελούν προνομιακό χώρο προώθησης αυτών των προϋποθέσεων υλοποίησης της «κοινωνίας της γνώσης». Εκεί πραγματοποιείται το 80% της βασικής έρευνας στην Ευρώπη. Στην «κοινωνία της γνώσης» η γνώση αντικαθιστά τους φυσικούς πόρους ως κινητήρια δύναμη της οικονομικής μεγέθυνσης. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), μεταξύ 1985 και 1987, η συμβολή των βασισμένων στη παραγωγή γνώσης επιχειρήσεων, ως ποσοστό επί της συνολικής προστιθέμενης αξίας, αυξήθηκε από 51% σε 59% στη Γερμανία και από 45% σε 51% στη Βρετανία. Οι πλέον επιτυχείς επιχειρήσεις σήμερα αφιερώνουν τουλάχιστον το ένα τρίτο των επενδύσεων τους σε μη υλικούς τομείς εντατικής γνώσης, όπως είναι η Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D), η κατοχύρωση καινοτομιών και η διαχείριση της αγοράς. Ατυχώς, τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, παρά τη μακρά ιστορία και παράδοσή τους, εμφανίζουν σήμερα υστέρηση, σε αυτούς τους τομείς, έναντι των μεγάλων ανταγωνιστών τους παγκοσμίως, π.χ. των πανεπιστημίων των ΗΠΑ. Κρινόμενα με βάση σύνθετους δείκτες ακαδημαϊκής και ερευνητικής επίδοσης, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται Βραβεία Νομπέλ και δημοσιεύσεις σε έγκριτα περιοδικά, σε κατάλογο των 20 κορυφαίων πανεπιστημίων παγκοσμίως τα Αμερικανικά καταλαμβάνουν 17 θέσεις ενώ στις υπόλοιπες βρίσκονται τα Βρετανικά Πανεπιστήμια Καίμπριτζ (3^ο) και Οξφόρδης (8^ο) και το Πανεπιστήμιο του Τόκυο Ιαπωνίας (14^ο). Στον ίδιο κατάλογο, ως πρώτο Γερμανικό ανώτατο ίδρυμα εμφανίζεται το Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Μονάχου (45^ο) (περ. *The Economist*, 10.9.2005).

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, σε συνάρτηση με τους περιορισμένους προϋπολογισμούς τους, είναι ο αυξανόμενος αριθμός των φοιτητών τους. Στα περίπου 4.000 ιδρύματα της Ευρώπης φοιτούσαν (το έτος 2000), 12,5 εκατ. σπουδαστές ενώ πριν μια δεκαετία δεν ξεπερνούσαν τα 9 εκατ. Το Ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο ακολουθεί το πρότυπο που καθιερώθηκε, πριν δύο αιώνες, από τον μεταρρυθμιστή του Γερμανικού πανεπιστημίου Wilhelm von Humboldt. Αυτό το πρότυπο τοποθετεί την έρευνα στην καρδιά της ακαδημαϊκής δραστηριότητας επί της οποίας βασίζεται η παρεχόμενη διδασκαλία.

Σήμερα η στρατηγική ανάπτυξης των ΑΕΙ έχει τροποποιηθεί. Αναδεικνύονται περισσότερο εξειδικευμένα ιδρύματα τα οποία συγκεντρώνουν τις δυνάμεις τους σε ένα πυρήνα ειδικών τομέων αρμοδιότητας στην έρευνα και τη διδασκαλία και/ή σε ορισμένες διαστάσεις των δραστηριοτήτων τους, π.χ. τη συμμετοχή τους σε μια στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης μέσω της εκπαίδευσης/κατάρτισης μεγαλύτερης ηλικίας σπουδαστών. Αυτή η στρατηγική είναι μακρόπνοη και τελικός στόχος της είναι η ανάπτυξη Ευρωπαϊκών κέντρων και δικτύων αριστείας.

Συνεπώς, τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, σύμφωνα με σχετικές ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που συνοδεύουν και συμπληρώνουν την πολιτική του ΕΕΧΑΕ κατά τα πρότυπα της διαδικασίας της «Μπολόνια», οφείλουν να προβούν σε μια σειρά βασικών αλλαγών. Αυτές οι αλλαγές συνοψίζονται στις εξής πέντε κατηγορίες: (α) την αυξημένη ζήτηση για ανωτάτη εκπαίδευση, (β) τη διεθνοποίηση της εκπαίδευσης και έρευνας, (γ) την ανάπτυξη αποτελεσματικής και στενής συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, (δ) την αναδιοργάνωση της γνώσης έτσι ώστε να συγκερασθούν οι καταρχήν αντιφατικοί στόχοι της εξιδίκευσης και της διεπιστημονικής προσέγγισης των σύγχρονων προβλημάτων που θέτει η κοινωνία καθώς και να συναρθρωθούν οργανικά η βασική με την εφαρμοσμένη έρευνα, και (ε) την ανάδυση νέων εκπαιδευτικών ρόλων (π.χ. δια βίου μάθηση). Για την επίτευξη αυτών των στόχων αναγκαία είναι η αύξηση των οικονομικών τους πόρων. Επειδή πρόκειται για δημόσια πανεπιστήμια πρέπει να αρθεί η σημερινή υποχρηματοδότησή τους από το κράτος. Αλλά δεδομένης της συνεχούς αύξησης των φοιτητών τους και της στενότητας των κρατικών προϋπολογισμών αυτή η πηγή εσόδων δεν είναι ούτε αναμένεται στο μέλλον να είναι επαρκής. Η αναζήτηση ιδιωτικών χορηγιών και η αξιοποίηση των περιουσιακών τους στοιχείων πρέπει να αναδιοργανωθεί κατά τα πρότυπα των πανεπιστημίων των ΗΠΑ. Ασφαλέστερη πηγή εσόδων είναι η δημιουργία εισοδημάτων από την παροχή ερευνητικών υπηρεσιών στις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις καθώς και οι ευέλικτες δομές παροχής δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ένας πρόσθετος πόρος θα μπορούσε να είναι η συμβολή των φοιτητών με την καθιέρωση διδάκτρων όπου είναι δυνατόν, χωρίς, εννοείται, να θίγεται το κεκτημένο δημοκρατικό δικαίωμα της πρόσβασης όλων των πολιτών στην ανωτάτη εκπαίδευση. Τέλος, θα πρέπει να βελτιωθεί η διοίκηση των πανεπιστημίων και η διαχείριση των οικονομικών τους πόρων, προσλαμβάνοντας ειδικευμένο προσωπικό ικανό να εφαρμόσει τις

σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους διοίκησης που ισχύουν στους άλλους τομείς της οικονομίας.

Δύο χρόνια αργότερα, το 2001, οι Υπουργοί Παιδείας συγκεντρώθηκαν στην Πράγα όπου συμπλήρωσαν τους αρχικούς στόχους της Διακήρυξης της Μπολόνια με τα εξής σημεία: (α) τη δια βίου μάθηση (β) την ανάγκη ενεργού συμμετοχής των φοιτητών με τους υπόλοιπους φορείς των ιδρυμάτων ανωτάτης εκπαίδευσης στην οργάνωση του ΕΕΧΑΕ και (γ) την προώθηση της ελκυστικότητας του ΕΕΧΑΕ. Η νέα συνάντηση των Υπουργών Παιδείας πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο, στις 19 Σεπτεμβρίου του 2003, για να αξιολογήσει την πρόοδο που είχε συντελεσθεί σε σχέση με τους στόχους της Διακήρυξης της Μπολόνια. Εκεί, επιβεβαιώθηκε ότι η διαδικασία της Μπολόνια συμπίπτει με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανωτάτη εκπαίδευση, υποστηριζόμενη από τα σχετικά Ευρωπαϊκά προγράμματα και ειδικά τα Σωκράτης και Έρασμος. Η Επιτροπή εξάλλου, υποστηρίζει και ενθαρρύνει τις δραστηριότητες της «Μπολόνια» σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και συμμετέχει σαν πλήρες μέλος στην ομάδα παρακολούθησης και εφαρμογής της Μπολόνια και στο Συμβούλιο της «Μπολόνια». Επιπλέον, η συνάντηση του Βερολίνου έθεσε τις εξής τρεις προτεραιότητες για τα επόμενα δύο χρόνια: (α) τη αξιολόγηση της ποιότητας (β) το σύστημα των δύο κύκλων και (γ) την αναγνώριση των πτυχίων και των κύκλων σπουδών. Επίσης, οι Υπουργοί Παιδείας αποφάσισαν ότι η διαδικασία της λήψης διδακτορικής διατριβής θα καλυφθεί από τις Μεταρρυθμίσεις της Μπολόνια (διαφάνεια, διασφάλιση ποιότητας κ.τ.λ.) και ότι θα προωθηθούν στενότεροι δεσμοί μεταξύ του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανωτάτης Εκπαίδευσης (ΕΕΧΑΕ) και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (ΕΧΕ), τους λεγόμενους δύο πυλώνες της «κοινωνίας της γνώσης». Η τελευταία συνάντηση της διαδικασίας της Μπολόνια έγινε τον Μάιο του 2005 στο Μπέργκεν της Νορβηγίας. Στο Μπέργκεν η Ελλάδα προσήλθε, εναρμονιζόμενη με την υποχρέωση όλων των μελών της Διαδικασίας της Μπολόνια, με πρόταση θεσμοθέτησης Αρχής Διασφάλισης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση και Συστήματος Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων-Παράρτημα Διπλώματος (ήδη η πρόταση ψηφίσθηκε από τη Βουλή-Ν. 3374/2005) με σκοπό, το τελευταίο, να χρησιμοποιηθεί από τα ελληνικά ΑΕΙ. Στο Μπέργκεν έγινε δεκτό, ακόμη, κατόπιν πιέσεων της Ελληνικής αντιπροσωπείας ότι πρέπει να απαλειφθεί η δυνατότητα αναγνώρισης κύκλου προπτυχιακών σπουδών, στην ανωτάτη εκπαίδευση,

βραχύτερης διάρκειας των τριών ετών. Η Διακήρυξη των Υπουργών αποσαφήνισε, τέλος, ότι οι τρεις κύκλοι σπουδών παραμένουν ο προπτυχιακός, ο μεταπτυχιακός και ο διδακτορικός. Η επόμενη συνάντηση των 45 χωρών-μελών που μετέχουν πλέον στη Διαδικασία της Μπολόνια θα πραγματοποιηθεί στο Λονδίνο το 2007.

Από τη συνοπτική παρουσίαση της Διαδικασίας της Μπολόνια ένα είναι το σαφές συμπέρασμα: βρισκόμαστε στα πρώτα βήματα μιας μεγάλης μεταρρύθμισης της ανωτάτης εκπαίδευσης της Ευρώπης, η οποία παρά τις επιμέρους αντιρρήσεις, δεν μπορεί ως συνολική φιλοσοφία και κατεύθυνση να αγνοηθεί από όσους και όσες ενδιαφέρονται για την πρόοδο του πανεπιστημιακού θεσμού σε μια ενωμένη Ευρώπη ικανή να ανταγωνισθεί και σε αυτόν, τον τόσο κρίσιμο τομέα, τις άλλες κυρίαρχες (ΗΠΑ, Καναδάς, Ιαπωνία κ.ά.) ή ανερχόμενες (Κίνα, Ινδία κ.ά.) υπερδυνάμεις του πλανήτη. Η κριτική που ασκείται, και ορθώς ασκείται, θα έπρεπε για να είναι εποικοδομητική για τα εθνικά συμφέροντα να εστιάζεται στις επιμέρους αντιρρήσεις, π.χ. στην επίσπευση των αλλαγών οι οποίες απαιτούν χρόνο ωρίμανσης, όπως είναι η συγκρισιμότητα των τίτλων σπουδών κ.ά. Η ανάλογη πορεία της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ δείχνει ότι αν η χώρα δεν προσαρμοσθεί εγκαίρως με τη Διαδικασία της Μπολόνια δύσκολα θα αποφύγει τον κίνδυνο της περιθωριοποίησης του εκπαιδευτικού της συστήματος και μάλιστα στο επίπεδο της ανωτάτης εκπαίδευσης και έρευνας.

Η τέταρτη ενότητα αναφέρεται, κυρίως, στα ιδιαίτερα προβλήματα απασχόλησης των αποφοίτων του ΓΠΑ, τα οποία, σε ευρύτερη θεώρηση συνδέονται με την υφιστάμενη δομή σπουδών στο ΓΠΑ, με το σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ, τον πολιτικό σχεδιασμό ιδρύσεως νέων πανεπιστημίων και τμημάτων σε εθνικό επίπεδο. Τα κύρια ερωτήματα συνδέονται με τον αριθμό και την ποιότητα των αποφοίτων γεωπόνων σε σχέση με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας οι οποίες, εν τέλει, και αυτές, με τη σειρά τους, εγγράφονται στις γενικότερες εξελίξεις που, όπως παραπάνω διαπιστώθηκε, προοιωνίζονται το νέο ρόλο της γεωργίας ως οικονομικής, φιλικής προς το περιβάλλον, κοινωνικής και πολιτισμικής, δραστηριότητας.

Το πρόβλημα της απασχόλησης των αποφοίτων του ΓΠΑ έχει τουλάχιστον δύο, εμφανώς αλληλένδετες, διαστάσεις. Η πρώτη αναφέρεται στην «προσφορά» γεωπόνων ανωτάτης εκπαίδευσης και σχετίζεται με τη σχετικά αυθαίρετη αύξηση των φοιτητών που σπουδάζουν και αποφοιτούν σήμερα από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα αποκτώντας πτυχίο γεωπόνου. Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στην πλευρά της

«ζήτησης» των πτυχιούχων γεωπόνων η οποία εκδηλωνόταν, μέχρι σήμερα, από τον δημόσιο τομέα και λιγότερο ή ελάχιστα από, αντίστοιχα, τον ιδιωτικό και τον κοινωνικό τομέα.

Όσον αφορά στην προσφορά επιστημονικού προσωπικού, η γεωπονική εκπαίδευση σε επίπεδο ΑΕΙ παρέχεται από τα 6 εκ των 7 Τμημάτων του ΓΠΑ, το Τμήμα Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τα Τμήματα της Γεωπονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Με τα δεδομένα της τελευταίας πενταετίας ο ετήσιος αριθμός των εισαγομένων σπουδαστών υπερβαίνει τους 800 εκ των οποίων περίπου οι μισοί(ές) εντάσσονται στο ΓΠΑ (με τις νόμιμες μετεγγραφές κάθε είδους ο σχετικός αριθμός εισαγομένων υπερβαίνει τους 500). Αυτές οι αθρόες εισαγωγές φοιτητών, τον αριθμό των οποίων ορίζει μονομερώς-με κριτήρια που δεν συμερίζονται τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας αλλά τις ασκούμενες πολιτικές πιέσεις-αυξάνοντας ετησίως τον προτεινόμενο από το ΓΠΑ αριθμό εισακτέων) το Υπουργείο Παιδείας, οδηγούν σε πρωτόγνωρους για το ΓΠΑ συνολικούς πληθυσμούς φοιτητών. Για σύγκριση, τα ακαδημαϊκά έτη 1953/54, 1962/63 και 1965/66 (πρώτο έτος εφαρμογής του ακαδημαϊκού απολυτηρίου) οι προπτυχιακοί φοιτητές ήταν αντίστοιχα 289, 421 και 892 ενώ το ακαδημαϊκό έτος 2004/5 έφθαναν τους 4.064, εκ των οποίων οι 310 ή το 6,37% ήταν «λιμνάζοντες(σες)» ή καθυστερούντες(σες). Το σύνολο αυτού του φοιτητικού πληθυσμού, στους οποίους θα πρέπει να προστεθούν και 302 μεταπτυχιακοί φοιτητές, μαζί με τους συναδέλφους τους από τα παραπάνω ΑΕΙ Γεωπονίας αλλά και όσους σπουδάζουν σε ανάλογα ΑΕΙ του εξωτερικού (ας σημειωθεί ότι ένα σημαντικό ποσοστό (4,7%) του συνόλου των προπτυχιακών φοιτητών εξωτερικού σπουδάζει γεωπόνος) θα προστεθούν στους ήδη 15.543 πτυχιούχους γεωπόνους (υπάρχουν και 1.087 συνταξιούχοι). Από αυτούς, όπως αποδεικνύεται από τα σημερινά δεδομένα της αγοράς εργασίας, πολλοί θα αντιμετωπίσουν το φάσμα της ανεργίας, ένα γεγονός που, εκτός των άλλων, έχει αρνητικές επιπτώσεις στην προσέλκυση φοιτητών υψηλής βαθμολογίας στα γεωπονικής κατεύθυνσης ΑΕΙ. Το ήδη διαπιστωμένο ποσοστό ανεργίας πτυχιούχων γεωπόνων δεν μπορεί παρά να προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία σε όσους ενδιαφέρονται σοβαρά για το μέλλον των ανώτατων γεωπονικών σπουδών.

Ο αρμοδιότερος φορέας για την απασχόληση των γεωπόνων, είναι το ΓΕΩΤΕΕ. Σύμφωνα με στοιχεία της 30^{ης} Απριλίου 2005 του ΓΕΩΤΕΕ, η κατανομή των γεωπόνων

κατά τομέα εργασίας έχει ως εξής: Στο δημόσιο τομέα εργάζονται: 3.176 άτομα ή ποσοστό 20,58%, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα 2.933 άτομα ή ποσοστό 19%, ως συμβασιούχοι 280 άτομα ή ποσοστό 1,81%, στον ιδιωτικό τομέα με εξαρτημένη σχέση εργασίας 2.012 ή ποσοστό 13,04%, στον ιδιωτικό τομέα ως εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι 2.153 ή ποσοστό 13,95%, οι άνεργοι είναι 4.019 άτομα ή ποσοστό 26,04%, ενώ δεν υπάρχουν στοιχεία για 860 άτομα ή ποσοστό 5,57%. Αν υποθέσουμε, όπως είναι λογικό, ότι αυτοί για τους οποίους δεν υπάρχουν στοιχεία στο ΓΕΩΤΕΕ, μάλλον δεν εργάζονται ή ετεροαπασχολούνται ή υποαπασχολούνται, ο αριθμός των γεωπόνων που έχουν πρόβλημα απασχόλησης αυξάνεται σε 4.879 άτομα ή ποσοστό 31,61%. Δηλαδή, κατά προσέγγιση, 1 στους 3 αποφοίτους ανώτατων γεωπονικών σπουδών αντιμετωπίζει, ήδη, οξύτατο πρόβλημα εξεύρεσης εργασίας. Συγκριτικά, στους άλλους κλάδους των γεωτεχνικών προβλήματα απασχόλησης αντιμετωπίζουν στους δασολόγους 823 άτομα ή ποσοστό 28,27%, στους κτηνιάτρους 709 άτομα ή ποσοστό 22,42%, στους γεωλόγους 1650 άτομα ή ποσοστό 41,17%, στους ιχθυολόγους 138 άτομα ή ποσοστό 22,92%.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν αβίαστα δύο συμπεράσματα. Πρώτον, είναι προφανές ότι ο κλάδος των γεωπόνων έχει οξύτατο πρόβλημα απασχόλησης των αποφοίτων του. Συνεπώς, η ανεξέλεγκτη αύξηση του αριθμού των εισερχομένων στα ΑΕΙ φοιτητών και κατ' ακολουθίαν των εξερχομένων στο επάγγελμα γεωπόνων, με τα σημερινά δεδομένα της αγοράς εργασίας, είναι εύλογο ότι δεν μπορεί να συνεχισθεί γιατί διογκώνει το μέγεθος της υποαπασχόλησης/ετεροαπασχόλησης και της ανεργίας των γεωπόνων, η οποία οδηγείται σε εκρηκτικές καταστάσεις απαξιώνοντας το κοινωνικό κύρος τόσο των γεωπονικών σπουδών όσο και του γεωπονικού επαγγέλματος. Δεύτερον, από τη δομή της απασχόλησης είναι εξίσου προφανές ότι ο παραδοσιακός τομέας απασχόλησης των γεωπόνων, το δημόσιο, διατηρεί με διαφορά την πρώτη θέση (ποσοστό 41,39%) αλλά ενισχύεται η σημασία του ιδιωτικού τομέα (ποσοστό 26,99%). Αυτή η παρατήρηση έχει διπλή ανάγνωση. Με δεδομένη, τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, τη στενότητα της δημοσιονομικής κατάστασης του κράτους η οποία επέβαλε συγκράτηση των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα, ο τελευταίος δεν μπορεί, ούτε προβλέπεται στο ορατό μέλλον, να δώσει λύση στην κρίση απασχόλησης των γεωπόνων. Συνεπώς, η μόνη εναπομένουσα διέξοδος απασχόλησης των γεωπόνων είναι ο ιδιωτικός τομέας. Ο τελευταίος ευτυχώς «άνοιξε» για τους γεωπόνους τη

δεκαετία του 1970 αλλά ακόμη η δημιουργία θέσεων απασχόλησης γεωπόνων, όπως δείχνουν τα στοιχεία, ενώ έχει προχωρήσει εξακολουθεί να υστερεί. Οι κύριοι λόγοι αυτής της υστέρησης οφείλονται, μεταξύ άλλων, σε δύο λόγους την υποχώρηση του ρόλου της γεωργίας στη νέα οικονομία και την περιορισμένη δυνατότητα των ίδιων των πτυχιούχων γεωπόνων και των συνδικαλιστικών τους φορέων να καταλάβουν θέσεις σε νέους τομείς απασχόλησης που διεκδικούνται επιτυχώς από άλλες ειδικότητες (μηχανικούς, περιβαλλοντολόγους, βιολόγους κ.τ.λ. Ο δεύτερος λόγος, εκ των πραγμάτων, συνδέεται και με τις εκπαιδευτικές δομές των γεωπονικών σπουδών, οι οποίες, όπως συνάγεται, δεν έχουν προσαρμοσθεί στις νέες καταστάσεις της αγοράς εργασίας.

Για τη θέση της γεωργίας στη σύγχρονη οικονομία και το μοντέλο ανάπτυξης της στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρθηκαν αρκετά στην πρώτη ενότητα αυτού του κειμένου. Εδώ, σχετικά με την ελληνική περίπτωση, ας συμπληρωθεί ότι η αναπόφευκτη συρρίκνωση της γεωργίας και κατ'ακολουθίαν του γεωργικού πληθυσμού έρχονται σε εύλογη αντίθεση με τη συνεχή αύξηση της παραγωγής γεωπόνων. Συγκριτικά αναφέρεται ότι ενώ ο γεωργικός πληθυσμός ανέρχεται σε 500.000 άτομα (ή και λιγότερα, αν η χώρα διέθετε σύγχρονο μητρώο αγροτών) με τάση ραγδαίας μείωσής του, ο αριθμός των εκπαιδευτικών της χώρας προσεγγίζει, με ανοδική τάση, τα 330.000 άτομα. Βέβαια, θα υπάρξει ζήτηση επιστημονικών στελεχών για την ανάπτυξη της νέας γεωργίας που προωθεί η αναθεωρημένη ΚΑΠ. Το ερώτημα είναι αν τα επιστημονικά στελέχη τα οποία «παράγονται» από τα γεωπονικά ΑΕΙ ανταποκρίνονται σε αυτή τη ζήτηση. Η σχετικά μικρή και πάντως αργή διείσδυση γεωπόνων στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα του ιδιωτικού τομέα ο οποίος ανταποκρίνεται ταχύτερα στα κριτήρια της νέας οικονομίας, αποτελεί τουλάχιστον ένδειξη ότι υπάρχει αναντιστοιχία ανώτατων γεωπονικών σπουδών και αγοράς εργασίας. Και αυτός είναι ο δεύτερος λόγος της ανεργίας των γεωπόνων, ο οποίος αφορά άμεσα την ακαδημαϊκή κοινότητα. Το γεγονός ότι το Προεδρικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 344/29.12.2000, που προσδιορίζει αναλυτικά και ολοκληρωμένα τα σχετικά με την «Άσκηση του επαγγέλματος του γεωτεχνικού», παρότι δικαίως θεωρήθηκε «συνδικαλιστική κατάκτηση του κλάδου», παραμένει ουσιαστικά ανεφάρμοστο δεν οφείλεται, όπως συνήθως υποστηρίζεται, μόνο σε ολιγοπία των συνδικαλιστικών φορέων, την αντίδραση αντιτιθεμένων συμφερόντων ή την αδιαφορία της πολιτείας. Κατά ένα ποσοστό αντανάκλα την αδυναμία των

πτυχιούχων γεωπόνων να επιβάλλουν το επιστημονικό προφίλ και την επαγγελματική επάρκειά τους στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα του ανερχόμενης σημασίας ιδιωτικού τομέα που θεωρητικά τους αναλογεί. Αυτή η αδυναμία συνδέεται κυρίως με τη δομή και την οργάνωση των ανώτατων γεωπονικών σπουδών σε εθνικό επίπεδο.

Τα τελευταία χρόνια η πολιτεία έχει αποδουθεί σε ένα ελάχιστο βασισμένο σε κριτήρια ακαδημαϊκής τάξεως ή αγοράς εργασίας πρόγραμμα υλοποίησης του λεγόμενου Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου Ανάπτυξης της Ανωτάτης Εκπαίδευσης. Ο συνολικός αριθμός των Τμημάτων Πανεπιστημίων ανέρχονταν ήδη το 2003 σε 244 έναντι 188 το 1997 και 175 το 1993. Σε ό,τι αφορά τα ΤΕΙ, ο συνολικός αριθμός Τμημάτων ανέρχονταν ήδη, το έτος αναφοράς, σε 185 έναντι 141 το 1997 και 131 το 1993. Αυτή η σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα μεγάλη αύξηση των Τμημάτων ΑΕΙ και ΤΕΙ έχει δημιουργήσει πληθωρισμό προσφοράς υπηρεσιών στον εκπαιδευτικό χάρτη της χώρας. Σε Υπόμνημα που κατέθεσε το Τμήμα Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στην Ημερίδα του Α.Π.Θ (βλέπε παρακάτω), εκτιμάται ότι ο αριθμός των γεωπονικών Τμημάτων, καθώς και όσων ασχολούνται με ειδικότητες σχετικές με τη Γεωπονία, σε ΑΕΙ και ΤΕΙ, ανέρχεται σε 24. Αν ληφθούν υπόψη: (α) η παντελής, μέχρι πρόσφατα, έλλειψη συντονισμού μεταξύ των γεωπονικών Τμημάτων ΑΕΙ και (β) η ουσιαστική έλλειψη αξιολόγησης, διαφοροποίησης και κατοχύρωσης στόχων και αρμοδιοτήτων μεταξύ ΑΕΙ και ΤΕΙ, επόμενο είναι ότι επικρατεί σύγχυση τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στα κριτήρια ή τα κίνητρα επιλογής των Τμημάτων από τους υποψηφίους στις εισαγωγικές εξετάσεις των ΑΕΙ σχετικά με το επάγγελμα του γεωπόνου. Ένα παράδειγμα αυτής της σύγχυσης είναι ότι με πανομοιότυπο τίτλο εμφανίζονται το Τμήμα Ζωϊκής Παραγωγής του ΓΠΑ, το Τμήμα Ζωϊκής Παραγωγής και Υδάτινου Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (ο Τομέας Ζωϊκής Παραγωγής του Α.Π.Θ. ανήκει στο τμήμα Γεωπονίας) και τα Τμήματα Ζωϊκής Παραγωγής των ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Λάρισας, Ηπείρου (Άρτα) και Δ. Μακεδονίας (Φλώρινα). Το τελευταίο, μάλιστα, προσφέρει 255 θέσεις εισακτέων ενώ οι υποψήφιοι που δήλωσαν το Τμήμα ως πρώτη προτίμηση δεν υπερβαίνουν τα 37 άτομα. Ας σημειωθεί, επίσης, ότι το σύνολο των προσφερομένων θέσεων εισακτέων στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο στα ΤΕΙ ήταν εφέτος 814 και όλα θα δεχθούν υποψηφίους με βαθμολογίες κάτω από τη βάση. Αυτή η χαοτική κατάσταση αποδυναμώνει το ακαδημαϊκό κύρος των γεωπονικών

σπουδών και την επαγγελματική ταυτότητα των πτυχιούχων ανωτάτης γεωπονικής εκπαίδευσης.

Το ΓΠΑ, είναι αλήθεια, ότι επιχείρησε επανειλημμένως να εκσυγχρονίσει τις δομές και την λειτουργία του. Μένοντας μόνο στο σχετικά πρόσφατο παρελθόν προώθησε εγκαίρως και επιτυχώς την εισαγωγή νέων γνωστικών περιοχών στο πρόγραμμα σπουδών του, όπως εκείνες της Γενετικής (1961), της Οικολογίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος (1976) και της Ιχθυοβιολογίας (1977). Ακόμη, προχώρησε με τόλμη το 1985/86 στη σύσταση δύο Τμημάτων, της Γεωργικής Ανάπτυξης και της Γεωργικής Παραγωγής. Αυτό το πρώτο βήμα ολοκληρώθηκε το 1989 με τη συγκρότηση της σημερινής ακαδημαϊκής οργάνωσης σε επτά Τμήματα και την αρχική ονομασία Γεωργικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (πρώην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών) η οποία τελικά, το 1995, τροποποιήθηκε σε Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τα επτά Τμήματα είναι: Το Τμήμα Φυτικής Παραγωγής, το Τμήμα Ζωϊκής Παραγωγής, το Τμήμα Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας, το Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, το Τμήμα Επιστήμης και Τεχνολογίας Τροφίμων, το Τμήμα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής και το Γενικό Τμήμα. Η φοίτηση είναι πενταετής. Το Τμήμα Φυτικής Παραγωγής από το 9^ο εξάμηνο προσφέρει πέντε κατευθύνσεις. Το Τμήμα Ζωϊκής Παραγωγής από το 7^ο εξάμηνο προσφέρει τρεις κατευθύνσεις, το Τμήμα Γεωπονικής Βιοτεχνολογίας οργανώνεται σε τρεις τομείς και το Τμήμα Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής από το 7^ο εξάμηνο οργανώνεται σε τρεις τομείς και αντίστοιχες κατευθύνσεις. Παρά αυτές τις σημαντικές οργανωτικές διαφοροποιήσεις της αρχιτεκτονικής δομής των σπουδών του ΓΠΑ, με εξαίρεση το Γενικό Τμήμα, όλα τα υπόλοιπα εξακολουθούν να χορηγούν ενιαίο πτυχίο Γεωπόνου, στο οποίο αναγράφεται συμπληρωματικά η επιμέρους ειδίκευση του απονέμοντος το πτυχίο Τμήματος. Την απόκτηση αυτού του ενιαίου πτυχίου Γεωπόνου εξασφαλίζει ο λεγόμενος «κορμός» των έξι πρώτων εξαμήνων, ο οποίος καθιερώθηκε το 1972 μαζί με τις εξειδικεύσεις διετούς διάρκειας-στη Φυτοτεχνία, τη Ζωοτεχνία, τη Γεωργική Οικονομία, τις Γεωργικές Βιομηχανίες και τις Έγχειρες Βελτιώσεις και Γεωργική Μηχανική-και ισχύει, σε γενικές γραμμές, μέχρι σήμερα.

Συνεπώς, έχουν παρέλθει 16 χρόνια από τη συγκρότηση της σημερινής αρχιτεκτονικής δομής του ΓΠΑ και 35 χρόνια από τον πυρήνα της φιλοσοφίας οργάνωσης των σπουδών του, τη θεσμοποίηση του «κορμού», που οδηγεί σε ενιαίο

πτυχίο γεωπόνου. Όπως και να το εκτιμήσει κανείς, μπορεί οι ρίζες των τεσσάρων προκλήσεων που αντιμετωπίζει το ΓΠΑ και αναλύθηκαν παραπάνω να φθάνουν ακόμη και σε ένα απώτερο της 35ετίας χρονικό ορίζοντα αλλά η σημερινή τους έκφραση πόρρω απέχει από το παρελθόν που τις γέννησε. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο το αίτημα ανανέωσης, εκσυγχρονισμού και προσαρμογής της ανωτάτης γεωπονικής εκπαίδευσης και ειδικότερα του ΓΠΑ στα νέα δεδομένα της οικονομίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού. Αντίθετα, είναι εκ των πραγμάτων, και όχι εξαιτίας αβάσιμων υποκειμενικών κρίσεων, επιβεβλημένο.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΟΥ Γ.Π.Α.

1. Προετοιμασία της Πρότασης

Το Γ.Π.Α. αντιλαμβανόμενο ότι οφείλει να προχωρήσει σε εκσυγχρονισμό της δομής και λειτουργίας των σπουδών του έχει ανοίξει τα δύο τελευταία χρόνια ένα ευρύ δημόσιο διάλογο με ομοειδείς εκπαιδευτικούς φορείς, συναφείς επαγγελματικές οργανώσεις ή και εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου προκειμένου να καταλήξει σε ένα σχέδιο εξέλιξής του. Είχε προηγηθεί εντατική συζήτηση εντός του Γ.Π.Α. επί Πρυτανείας του κ. Α. Καραμάνου και Αντιπρυτανείας των κ. Σ. Αγγελίδη και Χ. Ολύμπιου. Η εν λόγω συζήτηση είχε καταλήξει σε προτάσεις ιδρύσεως νέων Τμημάτων ενώ προωθήθηκε και η αναμόρφωση του Προγράμματος Σπουδών. Οι προτάσεις ιδρύσεως νέων Τμημάτων δεν οδήγησαν, για διάφορους λόγους, σε αποφάσεις. Κρίθηκε, τότε, ότι το ίδρυμα δεν ήταν ώριμο να προχωρήσει σε τόσο κρίσιμες αποφάσεις, χωρίς την ευρεία συναίνεση που απαιτούσε το εγχείρημα.

Ο νέος κύκλος συζητήσεων άνοιξε με τη Διάσκεψη των Εκπροσώπων των Ελληνικών Πανεπιστημιακών Τμημάτων Γεωπονίας που διεξήχθη στις 20 Φεβρουαρίου 2004 στο Γ.Π.Α., επί Πρυτανείας κ. Α. Καραμάνου και Αντιπρυτανείας των κ. Μ. Σταυρακάκη και Λ. Λουλούδη. Συνεχίστηκε στο Αγρόκτημα της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ., στις 25 Φεβρουαρίου 2005, με θέμα «Το μέλλον των Γεωπονικών Σπουδών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο-Οι επαγγελματικές προοπτικές». Το ΓΠΑ εκπροσώπησαν ο νέος Πρύτανης κ. Γ. Ζέρβας, οι Αντιπρυτάνεις και οι Πρόεδροι των Τμημάτων. Η τρίτη σχετική προσπάθεια έγινε με διήμερη συζήτηση στο Γ.Π.Α. και τίτλο: « Στρατηγική εξέλιξης του Γ.Π.Α.», στις 14 και 15 Απριλίου 2005. Στη συζήτηση

έλαβαν μέρος όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας του ΓΠΑ. Ό,τι ακολουθεί, ως Πρόταση εξέλιξης του Γ.Π.Α., αποτελεί προϊόν επεξεργασίας των εισηγήσεων και συζητήσεων οι οποίες έλαβαν χώρα στη διάρκεια όλων αυτών των συζητήσεων. Είναι αυτονόητες αλλά πρέπει να τονισθούν οι δύο προϋποθέσεις ανάγνωσης αυτής της Πρότασης. Πρώτον ότι **πρόκειται για ένα κείμενο εργασίας το οποίο θα συζητηθεί εκτενώς και ελεύθερα από τους εκπροσώπους και τα μέλη των φορέων τα οποία συμμετέχουν στα αρμόδια όργανα του Γ.Π.Α τα οποία, κατά νόμο, ασχολούνται με αυτά τα θέματα.** Δεύτερον, ότι ο χρονικός ορίζοντας των όποιων αποφάσεων ληφθούν δεν θα είναι μικρότερος της τριετίας, φροντίζοντας επιπλέον, με μεταβατικές διατάξεις, να μην θιγούν τα συμφέροντα των ήδη φοιτούντων σπουδαστών.

Η πρώτη συνάντηση ανέδειξε μια σειρά προβλημάτων, κυριότερα των οποίων ήταν, με κάθε δυνατή συντομία, τα ακόλουθα. Διαπιστώθηκε η κρίση των ανώτατων γεωπονικών σπουδών η οποία συνδέθηκε αφενός με την αύξηση του αριθμού και την πτώση της ποιότητας των φοιτητών, εξαιτίας του ισχύοντος συστήματος εισαγωγής στα Α.Ε.Ι. και αφετέρου, με την διογκούμενη ανεργία των αποφοίτων του. Η πτώση της ποιότητας συνδέεται και με την κρίση αναδιάρθρωσης της γεωργίας, η οποία την καθιστά προβληματικό επαγγελματικό χώρο (υψηλά ποσοστά ανεργίας ή ετεροαπασχόλησης) και μειώνει το ενδιαφέρον των φοιτητών υψηλής ποιότητας, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, να ακολουθήσουν τις σχετικές σπουδές. Η ανωτάτη γεωπονική εκπαίδευση δεν έχει παρακολουθήσει επαρκώς τις εξελίξεις σε νέα γνωστικά αντικείμενα τα οποία σταδιακά εμπλουτίζουν το ισχύον και διαμορφώνουν τις επιστημονικές προϋποθέσεις υπηρετήσης του αναδυόμενου προτύπου γεωργίας. Ως κρίσιμος παράγοντας, ο οποίος μειώνει τη δυνατότητα ευελιξίας και προσαρμογής των ΑΕΙ γεωπονίας, επισημάνθηκε, από αρκετούς ομιλητές, ο «κορμός» της βασικής γεωπονικής παιδείας. Δεν είναι τυχαίο ότι εκτός μιας περιπτώσεως, όλοι οι Πρόεδροι των Τμημάτων του Γ.Π.Α έθεσαν ευθέως θέμα είτε, οι περισσότεροι, συρρίκνωσης του «κορμού» υπέρ της ανάπτυξης των ειδικεύσεων είτε, οι λιγότεροι, της πλήρους κατάργησής του. Με τη σειρά του το ζήτημα του «κορμού» έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη διατήρησης ή της κατάργησης της λεγόμενης «γεωπονικής ομπρέλας», με την έννοια όχι της αλλαγής του ονόματος του Πανεπιστημίου, αν και αυτό προτάθηκε, αλλά της διερώτησης για την τρέχουσα αξία του ενιαίου πτυχίου γεωπόνου στην αγορά

εργασίας το οποίο, κατ' ουσία, δίνουν όλα τα Τμήματα πλην του Γενικού, ο οποίος δεν χορηγεί πτυχίο. Τέλος, οι συμμετέχοντες, εκπρόσωποι όλων των ελληνικών πανεπιστημιακών τμημάτων γεωπονίας, συμφώνησαν ότι υπάρχει, εξαιτίας των διαφορετικών δομών και προγραμμάτων μεταξύ των ιδρυμάτων, ανάγκη πυκνότερης επικοινωνίας και συντονισμού για τη διαμόρφωση κοινών πολιτικών αντιμετώπισης της κρίσης των εκπαιδευτικών δομών και προγραμμάτων καθώς και του επαγγελματικού μέλλοντος των αποφοίτων τους. Ολοκληρώνοντας τον απολογισμό της πρώτης συνάντησης θα πρέπει να αναφερθεί ότι εκπρόσωπος της φοιτητικής παράταξης της ΔΑΠ υποστήριξε ότι δεν θα πρέπει να θιγεί ο γεωπονικός χαρακτήρας των σπουδών αλλά να βελτιωθεί η εκπαιδευτική διαδικασία στο ΓΠΑ. Ο εκπρόσωπος της Πανσπουδαστικής φ.κ. υποστήριξε ότι δεν θα πρέπει να αποδεχθεί το πανεπιστήμιο τις εξελίξεις που δρομολογούνται από τη διαδικασία της Μπολόνια.

Στη συνάντηση της Θεσσαλονίκης συμμετείχαν εκπρόσωποι των πανεπιστημιακών τμημάτων γεωπονίας και εκπρόσωποι των συνδικαλιστικών φορέων του δημόσιου και ιδιωτικού φορέα καθώς και προσωπικότητες του επιχειρηματικού κόσμου. Οι συνδικαλιστικοί φορείς εστιάστηκαν σε διάφορα θέματα σχετικά με την εκπαίδευση, την απασχόληση και το μέλλον των γεωπόνων στη νέα γεωργία. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις κοινή διαπίστωση ήταν το πρόβλημα της επαγγελματικής απαξίωσης και εν τέλει της ανεργίας των γεωπόνων για την οποία ευθύνεται κυρίως η πολιτεία και της αναντιστοιχίας ή της καθυστερημένης ανταπόκρισης των ανώτατων γεωπονικών σπουδών με τους τομείς (π.χ. περιβάλλον, τρόφιμα, ενέργεια, μανάτζμεντ) που εμφανίζουν ζήτηση στην αγορά εργασίας και, προς το παρόν, καλύπτονται ή έχουν «υφαρπαγεί» από αποφοίτους άλλων μη γεωπονικών ιδρυμάτων. Για παράδειγμα, σχετικά με τα έργα πρασίνου, επισημάνθηκε ότι οι αρχιτέκτονες επιχείρησαν πρόσφατα να ασχοληθούν με αυτά αφού η νομοθεσία τους το επιτρέπει. Επίσης, τα δίκτυα άρδευσης είχαν χαθεί μέχρι πρότινος ως επαγγελματικό αντικείμενο των γεωπόνων και ότι οι πολυτεχνικές σχολές παράγουν μηχανικούς περιβάλλοντος και σχεδόν όλες οι πανεπιστημιακές σχολές διαθέτουν κάποιο τμήμα ή εργαστήριο που αφορά στην περιβαλλοντική διαχείριση. Ατυχώς, το ΠΔ 344/2000 αν και αποτελεί σημαντικό θεσμικό βήμα για τη επέκταση της κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των γεωπόνων, με την καθυστερημένη έκδοση των υπουργικών αποφάσεων εφαρμογής του δεν πέτυχε να εμποδίσει την άλωση τομέων γεωπονικής αρμοδιότητας από

πτυχιούχους άλλων επιστημών. Από την άλλη, σχεδόν στο σύνολό τους, οι ομιλητές τάχθηκαν υπέρ της διατήρησης του «κορμού» και της «γεωπονικής ομπρέλας», η οποία οδηγεί στο ενιαίο πτυχίο με διακριτές ειδিকেύσεις, τις οποίες οφείλουν να αναγνωρίσουν τόσο ο δημόσιος όσο και ο ιδιωτικός τομέας. Αντίθετα, δύο από τους τρεις συμμετέχοντες στη συνάντηση εκπρόσωποι μεγάλων επιχειρήσεων συναφών με τη γεωπονία δεν έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον «κορμό» και τη «γεωπονική ομπρέλα». Όλοι, όμως, συμφώνησαν ότι ο προπτυχιακός κύκλος θα πρέπει να συντομεύσει και να δοθεί έμφαση στην μεταπτυχιακή εκπαίδευση-ειδίκευση και τη δυνατότητα των αποφοίτων να αντιμετωπίζουν και να θέτουν σε εφαρμογή τις θεωρητικές τους γνώσεις. Επίσης, τόνισαν την ανάγκη οι γεωπονικές σπουδές να βελτιώσουν το προφίλ των αποφοίτων τους όσον αφορά τις σπουδές περιβάλλοντος, ολοκληρωμένης γεωργίας, τροφίμων, νέων τεχνολογιών, πληροφορικής, γεωργικής μηχανικής καθώς και τις οικονομικές γνώσεις και δεξιότητες τους: π.χ. επιχειρηματικότητα, μάρκετινγκ κ.τ.λ. Αν και παραδέχθηκαν ότι, όπως και ο δημόσιος τομέας, ο ιδιωτικός τομέας δεν αναγνωρίζει ακόμη, στην Ελλάδα, στο επίπεδο των οικονομικών αποδοχών την αξία των μεταπτυχιακών σπουδών, ιδιαίτερα των κατόχων διδακτορικού τίτλου. Οπωσδήποτε, ο μικρός αριθμός των συμμετασχόντων επιχειρηματιών περιόρισε και το εύρος της ζήτησης νέων γνωστικών υπηρεσιών στα όρια των δικών τους ενδιαφερόντων και εμπειριών.

Στη τρίτη συνάντηση, συμμετείχε μόνο η ακαδημαϊκή κοινότητα του ΓΠΑ. γιατί οι Πρυτανικές αρχές έκριναν ότι το ίδρυμα προκειμένου να αντιμετωπίσει τη γενικότερη κρίση του εκπαιδευτικού και επαγγελματικού χώρου των ανώτατων γεωπονικών σπουδών έπρεπε, στο στάδιο αυτό, να εστιάσει τη συζήτηση στη «Στρατηγική Εξέλιξης» του δικού μας ιδρύματος, μοναδικού στη χώρα από την άποψη της ολοκληρωμένης δομής των ανώτατων γεωπονικών σπουδών. Το Διήμερο του περασμένου Απριλίου υπήρξε επιτυχές σε συμμετοχή, ιδέες και γόνιμους προβληματισμούς. Για πρώτη, ίσως, φορά εκφράστηκε, από πολλές πλευρές, ότι το ΓΠΑ έχει φθάσει σε σημείο ιστορικής καμπής. Ο μετασχηματισμός της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής («κορμός» και πέντε εξειδικεύσεις το 1972) σε Γεωργικό και στη συνέχεια Γεωπονικό Πανεπιστήμιο («κορμός» και επτά Τμήματα το 1995) έχει εξαντλήσει τη δυναμική του ως προς την παραγωγή ενιαίου πτυχίου γεωπόνου. Ουσιαστικά άφησε άθικτη τη φιλοσοφία παροχής των γνώσεων που απαιτούνται για

την απόκτηση πτυχίου γεωπόνου (Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών) και επιχείρησε να διαφοροποιήσει αυτό το ενιαίο πτυχίο, αναγνωρίζοντας τη σχετική αυτονομία των Τμημάτων ως προς την οργάνωση των ειδικοτήτων τις οποίες θεραπεύουν, κυρίως στα δύο καταληκτικά έτη σπουδών (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο). Αυτή η ακαδημαϊκή οργάνωση των σπουδών λειτούργησε με αρκετή επιτυχία επί μια δεκαπενταετία και οπωσδήποτε της οφείλεται η μετάβαση από το θεσμικό status της Σχολής σε εκείνο του Πανεπιστημίου. Στο μεταξύ, όμως, άλλαξαν πολλά και σημαντικά δεδομένα.

Αναφέρθηκε, ήδη, ο πληθωρισμός των πτυχιούχων γεωπόνων σε μια αγορά εργασίας που για διάφορους, εξωγενείς και ενδογενείς, λόγους (βλέπε παραπάνω) δεν μπορεί μεσοβραχυπρόθεσμα να τους απορροφήσει δημιουργώντας οξύ πρόβλημα ανεργίας στον κλάδο με αντίστοιχες επιπτώσεις στην ποιότητα των εισαγομένων φοιτητών και την κοινωνική απήχηση του Πανεπιστημίου. Στις Πανελλαδικές Εξετάσεις του 2004 η συνολική βαθμολογία του τελευταίου εισαχθέντος φοιτητή στο Γ.Π.Α ήταν με 13,20/20, στο Τμήμα Γεωπονίας του Α.Π.Θ. με 13,5/20, στο Τμήμα Γεωπονίας της Θεσσαλίας με 12,8/20 και στο Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας του Πανεπιστημίου Θράκης 12,1/20. Επιπλέον, η ίδια η σύνθεση των μελών ΔΕΠ του Γ.Π.Α άλλαξε ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης των γνωστικών πεδίων τα οποία θεραπεύουν τόσο ο «κορμός» όσο και οι «ειδικεύσεις». Πράγματι, πριν από τριανταπέντε χρόνια, το 1970/71, υπηρετούσαν στην τότε Α.Γ.Σ.Α. 184 διδάσκοντες: 23 Καθηγητές, 5 Υφηγητές, 53 Επιμελητές, 103 Βοηθοί. Σήμερα υπηρετούν 237 διδάσκοντες: 64 Καθηγητές, 39 Αναπληρωτές 37 Επίκουροι και 45 Λέκτορες, 47 Ε.Ε.ΔΙ.Π., 3 Συνεργάτες και 2 Βοηθοί. Η σημαντικότερη, ωστόσο, διάσταση του προβλήματος δεν είναι η ποσοτική (εκτός του ότι στο Γ.Π.Α η σχέση ΔΕΠ/Φοιτητών ήταν και εξακολουθεί να είναι συγκριτικά από τις καλύτερες στα ελληνικά ΑΕΙ, περίπου 1:11,28 το έτος 2002), όσο η ποιοτική. Κατά την εύστοχη διαπίστωση Προέδρου μείζονος βαρύτητας και ιστορικού Τμήματος του Γ.Π.Α: «...Έχει αλλοιωθεί η σύνθεση των μελών ΔΕΠ. Σε πολλές ειδικότητες δεν υπάρχουν πια γεωπόνοι. Αυτοί βλέπουν διαφορετικά τα πράγματα.. Όμως, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο σημαίνει να βγαίνουν γεωπόνοι και οι ειδικότητες να εξυπηρετούν την παραγωγή γεωπόνων. Σήμερα συμβαίνει το ανάποδο». Πρέπει να εξελιχθούμε σε Πανεπιστήμιο εντός του οποίου θα συνυπάρχει Σχολή Γεωπόνων με άλλα Τμήματα». Πράγματι, εν όψει της διεύρυνσης και της περαιτέρω ανάπτυξης των ειδικεύσεων τα περισσότερα Τμήματα επιχειρούν στα επιτρεπόμενα όρια ή και πέραν αυτών να

περιορίσουν την ισχύ του γεωπονικού «κορμού» στο πρόγραμμα σπουδών. Ένα παράδειγμα αυτής της τάσης προκύπτει από τη σύγκριση της «Υπάρχουσας Διάρθρωσης Σπουδών» και της «Προτεινόμενης Διάρθρωσης Σπουδών», τις οποίες κατέθεσε ο Πρόεδρος του Τμήματος Αξιοποίησης Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής. Η κατανομή των μαθημάτων έχει ως εξής (εκτός παρενθέσεως η «Υπάρχουσα Διάρθρωση», εντός η «Προτεινόμενη Διάρθρωση»): Γεωπονικό Κορμός 29 (23), Κορμός Τμήματος 13 (33), Κατεύθυνση Διαχείρισης Υδατικών Πόρων 18 (7), Κατεύθυνση Εδαφολογίας και Γεωργικής Χημείας 18 (7), Κατεύθυνση Γεωργικών Κατασκευών και Γεωργικής Μηχανολογίας 18 (7). Αυτή η αντίθεση μεταξύ της «Υπάρχουσας» και της «Προτεινόμενης» κατάστασης η οποία δεν εξαντλείται στο συγκεκριμένο Τμήμα αλλά επεκτείνεται στα περισσότερα εξ αυτών ασκεί πιέσεις επάνω στον «κορμό» οι οποίες, προς το παρόν αποσβένονται-και ορθά από την άποψη του σεβασμού των δημοκρατικών θεσμών-με διοικητικά μέσα, δηλαδή την επίκληση του Εσωτερικού Κανονισμού του ιδρύματος. Παραμένει, όμως, το πρόβλημα της ουσίας: ο «κορμός» αφενός παρακωλύει την ανάπτυξη γνωστικών περιοχών οι οποίες αντιστοιχούν σε νέες πραγματικότητες εκπαιδευτικές, ερευνητικές και εργασιακές και αφετέρου, οδηγεί σε ενιαίο πτυχίο γεωπόνου. Το τελευταίο, παρά τις διαφοροποιήσεις του μέσω των αναγραφομένων σε αυτό ειδικεύσεων, σε συνθήκες κρίσης του γεωργικού και αναπτυξιακού προτύπου, αναθεώρησης της αγροτικής πολιτικής και πληθωρισμού φοιτητών και πτυχιούχων δεν αναγνωρίζεται από την αγορά εργασίας τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Έστω και αν παραβλεφθούν οι αιτιάσεις της αγοράς εργασίας ότι η υπερφόρτωση των πτυχιούχων με θεωρητικές γνώσεις «επί παντός του επιστητού» τους στερεί τη δυνατότητα εύκολης προσαρμογής στις απαιτήσεις της πραγματικής οικονομίας, το πρόβλημα απορρόφησης των πτυχιούχων παραμένει και διογκώνεται. Εξάλλου, σε επίπεδο εντυπώσεων, και αυτό δεν μπορεί να αγνοείται σε ένα πολιτισμό κυριαρχούμενο από τις επικοινωνιακές στρατηγικές και την επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τόσο οι οικογένειες των υποψηφίων και οι ίδιοι οι υποψήφιοι φοιτητές ΑΕΙ όσο και η αγορά εργασίας δεν φαίνεται να διαφοροποιούν τους αποφοίτους της ΑΓΣΑ (κυρίως γεωπόνοι γεωργικών εφαρμογών) από τους αποφοίτους του Γ.Π.Α. (γεωπόνοι με διακριτές ειδικεύσεις). Δεν είναι τυχαίο ότι εκεί που ο τίτλος του Τμήματος διαφοροποιείται περισσότερο από τις βασικές γεωπονικές σπουδές, έτσι όπως τις αντιλαμβάνεται η κοινή γνώμη,

εκδηλώνεται η ισχυρότερη προτίμηση υποψηφίων εισαγωγής στο Γ.Π.Α., βλέπε ιεράρχηση επιλογής Τμημάτων τα τρία, τουλάχιστον, τελευταία χρόνια (τρόφιμα, βιοτεχνολογία, οικονομία). Ακόμη, όμως, και σε αυτή την περίπτωση, μια προσεκτική ανάγνωση των αποτελεσμάτων των εισαγωγικών εξετάσεων δημιουργεί προβληματισμούς. Για παράδειγμα, το Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης (Α.Ο.Α) καταλαμβάνει μια σχετικά σταθερή θέση στον πίνακα των βάσεων εισαγωγής σε ΑΕΙ και ΤΕΙ και είναι τρίτο σε σύγκριση με τα άλλα Τμήματα του ΓΠΑ. Έτσι έγινε και φέτος που έχασε μόνο 9 μονάδες έναντι του 2004. Όμως, μια σειρά άλλων συγκρίσεων δείχνουν ότι υπάρχει πρόβλημα στην αποδοχή και την ελκυστικότητα του όσον αφορά τις επιλογές των υποψηφίων και των οικογενειών τους. Έτσι, το Τμήμα Α.Ο.Α., το 2005, κατέλαβε την 186^η θέση στο σύνολο των ΑΕΙ της χώρας, την 47^η θέση σε σύνολο 71 Τμημάτων που έχουν έδρα την Αθήνα και την 27^η θέση σε σύνολο 37 Τμημάτων παρεμφερούς κατεύθυνσης. Ως παρεμφερούς κατεύθυνσης λογίζονται Τμήματα Οικονομικών Επιστημών, Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, Ευρωπαϊκών και Πολιτικών Σπουδών, Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αγροτικής Οικονομίας, Οικιακής Οικονομίας, Γεωγραφίας, Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Αγροτικής Ανάπτυξης, Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων κ.λ.π.). Από τα 26 παρεμφερούς κατεύθυνσης Τμήματα που προηγούνται του Α.Ο.Α, τα 11 έχουν έδρα στη Αθήνα και τον Πειραιά, τα 4 στη Θεσσαλονίκη, τα 3 στην Κύπρο και τα 8 στην περιφέρεια. Το Α.Ο.Α προηγείται 10 Τμημάτων παρεμφερούς κατεύθυνσης εκ των οποίων τα 7 είναι εγκατεστημένα στην περιφέρεια και το 1 στην Κύπρο αλλά 2 μόνο Τμημάτων παρεμφερούς αντικειμένου που είναι εγκατεστημένα στην Αθήνα (Γεωγραφίας στο Χαροκόπειο και Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, επίσης στο Χαροκόπειο). Αυτά τα αποτελέσματα δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ικανοποιητικά αν αναλογισθεί κανείς ότι το Τμήμα Α.Ο.Α. έχει μια συγκριτικά με άλλα παρεμφερή Τμήματα μεγαλύτερη παράδοση, έχει ανανεώσει σημαντικά το διδακτικό προσωπικό του τα τελευταία χρόνια λειτουργεί, ήδη, δύο επιτυχή Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών με δίδακτρα και οι εγκαταστάσεις του βρίσκονται στο κέντρο της Αθήνας σε ένα οργανωμένο πανεπιστημιακό campus.

Τα παραπάνω δεν πρέπει να παρεξηγηθούν. Είναι περιττό να τονισθεί ότι οι εντυπώσεις μιας κοινωνίας έχουν την αξία τους αλλά δεν είναι υπεράνω των κριτηρίων

της ακαδημαϊκής κοινότητας η οποία έχει τον πρώτο λόγο στη στρατηγική ανάπτυξης των Α.Ε.Ι. Από την άλλη, όπως πρόσφατα δήλωσε η αρμόδια Υπουργός, από τον επόμενο χρόνο και μέχρι το 2008 θα έχει αλλάξει ο τρόπος εισαγωγής στα Α.Ε.Ι. Σύμφωνα με αυτές τις δηλώσεις, οι οποίες θεσμοθετήθηκαν πρόσφατα με κατάθεση τροπολογίας στη Βουλή, στα Πανεπιστήμια θα εισάγονται, από τον επόμενο χρόνο, φοιτητές που έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον τη βάση (10). Είναι επίσης γνωστό ότι το Υπουργείο μελετά αλλαγή του τρόπου εισαγωγής των φοιτητών στα Πανεπιστήμια, μέχρι το 2008, όπου το κάθε Τμήμα θα ορίζει τα εξεταζόμενα μαθήματα και ο υποψήφιος φοιτητής θα επιλέγει ένα σχετικά ενιαίο (περιορισμένο) γνωστικό πεδίο (π.χ. Γεωπονία ή Φυσικομαθηματική ή Πολυτεχνείο ή Νομική κ.λ.π.). Έτσι θα υπάρχουν υποψήφιοι για το κάθε Τμήμα με συγκεκριμένη προτίμηση. Επομένως η λειτουργία και το μέλλον κάποιων Τμημάτων δεν θα είναι εξασφαλισμένα γιατί μπορεί να μην υπάρχουν καν υποψήφιοι (!). Με την εφαρμογή του συστήματος αυτού, τη φιλοσοφία του οποίου υιοθετεί και η πλειοψηφία της Συνόδου των Πρυτάνεων (Σύνοδος Βέροιας, 2004), δύσκολα μπορεί κάποιος να αντικρούσει και λαμβάνοντας υπόψη ότι ένας πολύ μικρός αριθμός υποψηφίων φοιτητών θέτει ως πρώτη προτίμηση το Γ.Π.Α., γίνεται αμέσως αντιληπτό τι μπορεί να σημαίνει αυτό για το μέλλον του.

Στη συνάντηση του Απριλίου υπήρξε και έντονος προβληματισμός για τον πληθωρισμό των μαθημάτων του ισχύοντος Προγράμματος Σπουδών και γενικότερα τη διάρκεια της φοίτησης. Στην εμπειριστατωμένη εισήγησή του ο Σύλλογος Μεταπτυχιακών Φοιτητών ΓΠΑ, ο οποίος τάχθηκε υπέρ της διατήρησης του τίτλου του γεωπόνου στο πτυχίο του ΓΠΑ, αναφέρει ότι «οι υποχρεώσεις που έχει ένας φοιτητής για τη λήψη του πτυχίου του (Bachelor κατά το αγγλοσαξονικό σύστημα) είναι υπερβολικά πολλές για ένα πρόγραμμα 5ετούς διάρκειας». Επίσης θεωρεί ότι «στα πέντε έτη υπάρχει «πλατειασμός» της προσφερόμενης γνώσης σε προπτυχιακό επίπεδο, ιδιαίτερα όταν συζητάμε για προπτυχιακά προγράμματα προσανατολισμένης μορφής στο κάθε Τμήμα και με την ταυτόχρονη πλέον παρουσία των μεταπτυχιακών σπουδών με τη σημερινή τους μορφή». Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Σύλλογος ΔΕΠ ο οποίος πέρα από τις προσαρμογές που θεωρεί αναγκαίες στο περιεχόμενο των μαθημάτων, τα οποία συχνά αγνοούν την κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση, καθώς και ότι πρέπει να επαναπροσδιορισθεί η επαγγελματική ταυτότητα του γεωπόνου

στις νέες συνθήκες απασχόλησης, δεν αποκλείει διάρκεια σπουδών τεσσάρων συν ένα ετών (προπτυχιακά-μεταπτυχιακό).

Αυτά ήταν συνοπτικά τα κύρια συμπεράσματα της συνάντησης του Απριλίου 2005. Όπως είναι φυσικό πολλές ενδιαφέρουσες απόψεις δεν συμπεριλήφθησαν σε αυτό τον απολογισμό. Όπως για παράδειγμα, η ίδρυση νέων αγγλόφωνων Τμημάτων που θα απευθύνονται στις Αφρικανικές χώρες και θα έχουν ως γνωστικό αντικείμενο την Τροπική και Υποτροπική Γεωργία. Επίσης, αυτός ο απολογισμός δεν μπορεί να αποτυπώσει όλες τις αποχρώσεις σε όλα τα επίπεδα που ακούγονται στο διάλογο μιας ζωντανής ακαδημαϊκής κοινότητας. Υπάρχουν, χωρίς αμφιβολία, διαφορές και διαφωνίες στα βασικά θέματα που κατέγραψε η παρούσα εισήγηση. Εδώ επιχειρήθηκε η κατά το δυνατόν αντικειμενική καταγραφή των βασικών ερωτημάτων που κατατέθηκαν σε αυτό τον ελεύθερο και ανοικτό διάλογο. Ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις δεν συνιστά, όμως, πρόβλημα. Προβλέπονται θεσμοί, κανόνες, μηχανισμοί και διαδικασίες στα Α.Ε.Ι., επομένως και στο Γεωπονικό, μέσω των οποίων είναι εφικτή η επίλυση των διαφορών και η αναζήτηση συνθετικών αποφάσεων.

Στην Πρόταση που ακολουθεί ελήφθησαν υπ' όψιν, κατά το δυνατόν, όλες οι απόψεις που έχουν κατατεθεί μέχρι σήμερα σε αυτό το διετή κύκλο συζητήσεων. Η πρόθεση της Πρυτανείας είναι ότι η Πρόταση οφείλει να αποτελεί σύνθεση απόψεων. Κύριος στόχος της είναι να αντιμετωπισθούν οι μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Υπάρχουν τρεις βασικοί άξονες επί των οποίων έχει οικοδομηθεί η Πρόταση. Ο πρώτος άξονας συνδέεται με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το ενιαίο γεωπονικό πτυχίο ως προς τη δομή και το πρόγραμμα σπουδών που απαιτούνται για την απόκτησή του και ως εφόδιο για την είσοδο των αποφοίτων του Γ.Π.Α. στην αγορά εργασίας. Πρώτος στόχος είναι να αναβαθμισθεί το ενιαίο γεωπονικό πτυχίο και οι σπουδές που απαιτούνται για την απόκτησή του καθώς αποτελεί βεβαιότητα ότι υπάρχει και θα υπάρχει ζήτηση γεωπόνων στο παρόν και το μέλλον, αν αποσαφηνισθεί ο ρόλος, το ακαδημαϊκό προφίλ και η επαγγελματική ταυτότητα του γεωπόνου στη νέα οικονομία και το πρότυπο ανάπτυξης που της αντιστοιχεί. Ως εκ τούτου, οι γεωπονικές σπουδές, στην Πρόταση, αποτελούν και στόχος είναι να εξακολουθήσουν να αποτελούν την καρδιά του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Αυτό επιβάλλει η ιστορία, η

παράδοση του Γ.Π.Α αλλά και οι ανάγκες του νέου πλαισίου ανάπτυξης της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης στην υπό διαμόρφωση κοινωνία της υπαίθρου.

Ο δεύτερος άξονας συνδέεται με τις εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο εκπαίδευσης και έρευνας. Το Γ.Π.Α οφείλει, διατηρώντας την ιδιαιτερότητα και επιβεβαιώνοντας την ταυτότητά και την ιστορία του, να παρακολουθήσει τη Διαδικασία της Μπολόνια. Είναι βέβαιο, όπως συμβαίνει με όλες τις μεγάλες μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ότι η σχετική διαδικασία θα είναι πολυετής, επίπονη, πλήρης διαπραγματεύσεων και συμβιβασμών. Θα είναι κρίμα, το Γ.Π.Α. ένα σύγχρονο ίδρυμα με μεγάλη προσφορά στην ανωτάτη εκπαίδευση να μην λάβει μέρος στις ζυμώσεις αυτές με κίνδυνο να περιθωριοποιηθεί αγνοώντας τις σχετικές εξελίξεις.

Ο τρίτος άξονας αφορά στους αποδέκτες της Πρότασης. Τίποτε δεν μπορεί να γίνει αν δεν υπάρχει διάθεση και συμφωνία για ένα καλοπροαίρετο, ανοικτό και ελεύθερο από ιδιοτελείς σκοπιμότητες διάλογο. Οι περισσότεροι από όσους συμμετέχουν σε αυτό το διάλογο, είτε είναι διδάσκοντες είτε διδασκόμενοι, δεν πρέπει να ξεχνούν ότι ο χρόνος που θα απαιτηθεί για την υλοποίηση της αλλαγής στην αρχιτεκτονική του Γ.Π.Α ενδεχομένως υπερβαίνει τη διάρκεια της ενεργούς παρουσίας τους στο ίδρυμα. Συνεπώς, συζητούμε για το μέλλον ενός ιδρύματος απαλλαγμένου ακόμη και από καλώς εννοούμενες προσωπικές βλέψεις, οφέλη και συμφέροντα. Πρέπει να δούμε μπροστά, να προβλέψουμε, να τολμήσουμε με γνώμονα την ανάπτυξη ενός ιδρύματος που έχουμε το προνόμιο και την τιμή, αλλά και την ευθύνη, η τύχη του να βρίσκεται στα χέρια μας.

2. Σχέδιο Πρότασης

Αρχίζοντας από το όνομα του Πανεπιστημίου θεωρείται σκόπιμη η τροποποίησή του προκειμένου να μην αναφέρεται αποκλειστικά σε γεωπονικές σπουδές. Αυτή είναι η ριζική λύση προς την κατεύθυνση της αλλαγής της αρχιτεκτονικής δομής του Πανεπιστημίου μας. Ποιο θα είναι αυτό το όνομα αποτελεί αντικείμενο συζήτησης και διερεύνησης και δεν κρίνεται αναγκαίο να προταθεί σε αυτό το κείμενο εργασίας. Ενδεχομένως ένα όνομα που δεν θα παραπέμπει σε περιεχόμενο σπουδών να δίνει λύση στο σχετικό πρόβλημα, π.χ. «Αττικό Πανεπιστήμιο». Αν, παρ'όλα αυτά, επιλεγεί η διατήρηση, για λόγους ιστορικής συνέχειας, του σημερινού ονόματος ή του σημερινού ονόματος με κάποια προσθήκη, αυτό θα συνιστούσε

μεταβατική κατάσταση με συγκεκριμένα μειονεκτήματα ως προς την υλοποίηση της νέας στρατηγικής ανάπτυξης του Πανεπιστημίου μας για την επόμενη δεκαετία.

Το νέο Πανεπιστήμιο θα έχει δύο Σχολές:

α. Τη **Σχολή Γεωπονικών Επιστημών** που θα περιλαμβάνει τα Τμήματα Επιστήμης Φυτικής Παραγωγής και Επιστήμης Ζωικής Παραγωγής και Υδατοκαλλιεργειών και

β. Τη **Σχολή Επιστημών της Φύσης και του Ανθρώπου** που θα περιλαμβάνει τα Τμήματα:

- Πληροφορικής
- Επιστημών Περιβάλλοντος
- Μηχανικών Βιοσυστημάτων
- Επιστήμης Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής
- Βιοτεχνολογίας

Η φοίτηση στα Τμήματα της Σχολής των Γεωπονικών Επιστημών θα είναι **πενταετής**, όπως είναι σήμερα, και οι απόφοιτοι θα φέρουν τον τίτλο του Γεωπόνου. Το Πρόγραμμα Σπουδών θα διαμορφωθεί από τα Τμήματα, αλλά προβλέπεται ότι στα κύρια χαρακτηριστικά του θα είναι παραπλήσιο του υφιστάμενου. Το Τμήμα Φυτοϊατρικής που έχει προταθεί θα αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης στο Τμήμα Επιστήμης Φυτικής Παραγωγής.

Η φοίτηση στα Τμήματα της Σχολής των Επιστημών της Φύσης και του Ανθρώπου θα είναι **τετραετής** και οι απόφοιτοι δεν θα φέρουν τον τίτλο του Γεωπόνου. Το κάθε Τμήμα θα διαμορφώσει τη δομή του (Τομείς και Εργαστήρια) και στη συνέχεια το Πρόγραμμα Σπουδών του.

Το Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης θα μπορούσε να διατηρήσει το σημερινό του τίτλο ή καλύτερα να επιλέξει ένα διαφορετικό, έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι νέες εξελίξεις που σημειώνονται τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και διεθνώς στους τομείς της οικονομικής των τροφίμων, της οικονομικής του περιβάλλοντος και στη διοίκηση των επιχειρήσεων του αγροτοδιατροφικού φάσματος. Γεγονός, άλλωστε, που οδήγησε και στη μετονομασία του Υπουργείου Γεωργίας. Η ένταξη του Τμήματος αυτού στη Σχολή Επιστημών της Φύσης και του Ανθρώπου του νέου Πανεπιστημίου θα είναι πολλαπλώς ωφέλιμη, όχι μόνο για λόγους που αναφέρονται στην ενισχυμένη εμπλοκή του στην εκπαιδευτική και την ερευνητική δραστηριότητα, αλλά και γιατί το

Πανεπιστήμιο θα μπορέσει να προχωρήσει σε βάθος χρόνου στην ανάπτυξη και άλλων γνωστικών πεδίων στον ευρύτερο τομέα των κοινωνικών επιστημών.

Το Τμήμα των **Φυσικών Πόρων και Γεωργικής Μηχανικής** θα χωριστεί σε δύο νέα Τμήματα, Επιστημών Περιβάλλοντος και Μηχανικών Βιοσυστημάτων.

Το **Γενικό Τμήμα** έχει δύο επιλογές: ή θα παραμείνει ως Τμήμα με άλλο όνομα, ταυτότητα και περιεχόμενο που θα δίνει πτυχίο που θα καλύπτει σαφείς ανάγκες στην αγορά εργασίας ή τα διάφορα Εργαστήρια θα ενταχθούν στα άλλα Τμήματα. Η επιλογή ανήκει στο εν λόγω Τμήμα.

Το **Φροντιστήριο Μαθηματικών και Στατιστικής** και το **Εργαστήριο Πληροφορικής** θα ενταχθούν στο **Τμήμα Πληροφορικής** το οποίο θα περιλαμβάνει και το **Εργαστήριο Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (G.I.S.)**. Για το Τμήμα Πληροφορικής υπάρχει ήδη πλήρως τεκμηριωμένη πρόταση με πρόγραμμα σπουδών και προϋποθέσεις λειτουργίας.

Διευκρινίζεται ότι μετά την αποδοχή και ψήφιση από τη Σύγκλητο της προτεινόμενης δομής του Γ.Π.Α. (βλέπε παράγρ. 3. Διαδικασία) το κάθε Τμήμα θα οργανωθεί σε Τομείς και Εργαστήρια. Τα μέλη ΔΕΠ στη συνέχεια θα μπορούν να ενταχθούν σε όποιο Εργαστήριο επιθυμούν, με βάση βέβαια το γνωστικό τους αντικείμενο.

Όλα τα Εργαστήρια όλων των Τμημάτων και των δύο Σχολών θα εξακολουθήσουν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους (διδασκαλία) σε οποιοδήποτε Τμήμα το ζητήσει. Για παράδειγμα, τα Εργαστήρια της Χημείας, της Πληροφορικής, της Φυσικής, της Φυσιολογίας, της Γεωργίας κ.λ.π. θα διδάσκουν σε οποιοδήποτε Τμήμα έχει στο Πρόγραμμά του το αντίστοιχο μάθημα, όπως γίνεται μέχρι σήμερα. Επίσης, στο Πρόγραμμα Σπουδών των Τμημάτων της Σχολής Γεωπονικών Επιστημών θα υπάρχουν αντίστοιχα μαθήματα με στοιχεία περιβάλλοντος.

3. Διαδικασία

Η ανά χείρας πρόταση της Πρυτανείας, που έχει προκύψει από σειρά Ημερίδων και συζητήσεων με τα μέλη της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, τους επαγγελματικούς και συνδικαλιστικούς φορείς κ.ά., θα συζητηθεί εκτενώς από τα Τμήματα με τη συμμετοχή των φοιτητών και θα υποβληθούν έγγραφες παρατηρήσεις. Το ίδιο θα ισχύσει και για τους συλλόγους προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών. Στις επί

μέρους συζητήσεις των Τμημάτων ή των φοιτητικών συλλόγων μπορούν να κληθούν και οι Πρυτανικές αρχές για παροχή διευκρινήσεων. Μετά την ολοκλήρωση των συζητήσεων και την υποβολή γραπτών παρατηρήσεων η τελική πρόταση θα έλθει προς οριστική συζήτηση και ψήφιση στη Σύγκλητο. Η πρόταση αυτή της Συγκλήτου, που θα αφορά μόνο την προαναφερθείσα νέα δομή του Γ.Π.Α. (χωρίς να αναφέρεται σε Τομείς, Εργαστήρια, Προσωπικό κ.λ.π.), θα υποβληθεί προς έγκριση στο Υπουργείο Παιδείας. Θεωρείται ιδιαίτερα σκόπιμο η διαδικασία αυτή να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2005.

Εφόσον αποφασιστεί να διατηρηθεί το όνομα Γεωπονικό Πανεπιστήμιο η πρόταση θα πρέπει να συνοδεύεται από ειδικά τεκμηριωμένη έκθεση από την οποία θα προκύπτει ότι τα Τμήματα της Σχολής Επιστημών της Φύσης και του Ανθρώπου έχουν «σχέση» με τη Γεωπονία και ως εκ τούτου μπορούν να στεγαστούν κάτω από τον τίτλο «Γεωπονικό Πανεπιστήμιο». Οι απόφοιτοι όμως των Τμημάτων αυτών δεν θα ονομάζονται Γεωπόνοι.

Μετά την έγκριση της πρότασης από το Υπουργείο Παιδείας τα Τμήματα θα προχωρήσουν στην οργάνωσή τους (Τομείς, Εργαστήρια, Πρόγραμμα Σπουδών κ.λ.π.) και θα εμφανιστούν στο Μηχανογραφικό δελτίο των υποψηφίων του Υπουργείου Παιδείας.

Στην έκθεση που θα υποβληθεί προς το Υπουργείο θα πρέπει επίσης να αναφέρεται η απόφαση του Γ.Π.Α. για το μεταβατικό στάδιο. Δηλαδή μετά την αποδοχή της πρότασης, το Γ.Π.Α. ή θα λειτουργεί παράλληλα δύο προγράμματα (την παλαιά και νέα δομή) ή θα δώσει τη δυνατότητα επιλογής στους υπάρχοντες φοιτητές να ενταχθούν στα νέα Τμήματα.

Μετά την εφαρμογή του νέου σχήματος (δομής) του Γ.Π.Α. θα συνταχθεί ο Εσωτερικός Κανονισμός, των προπτυχιακών σπουδών κατ' αρχήν και των μεταπτυχιακών στη συνέχεια.

Αυτή είναι συνοπτικά η διαδικασία που θα ακολουθηθεί, όπως προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία.

Με την ευκαιρία της αλλαγής της δομής του Πανεπιστημίου μας θα ενσωματωθούν και θα εφαρμοστούν μια σειρά μέτρων που αναμένεται να βελτιώσουν την παρεχόμενη εκπαίδευση στους φοιτητές. Τέτοια θα είναι: μείωση του αριθμού των μαθημάτων, μείωση των ωρών διδασκαλίας, μία εξέταση και ένας βαθμός για κάθε

μάθημα (Θεωρία και Εργαστήριο μαζί), καθιέρωση προαπαιτούμενων μαθημάτων για κάθε Τμήμα κ.ά. Αυτά θα συζητηθούν εκτενώς εν καιρώ.

4. Αναμενόμενα οφέλη

Από την αλλαγή της δομής του ΓΠΑ. αναμένονται τα εξής οφέλη:

- α.** Ο γεωπονικός τίτλος παραμένει αναβαθμισμένος με την πενταετή διάρκεια σπουδών έναντι της τετραετούς των υπολοίπων Τμημάτων η οποία εκ των πραγμάτων δεν υπάρχει λόγος να είναι πενταετής.
- β.** Ο αριθμός των πτυχιούχων Γεωπόνων θα είναι μικρότερος, οπότε η απορρόφησή τους στο μέλλον, όσον αφορά στην ευθύνη που αναλογεί στο ΓΠΑ, θα είναι ταχύτερη και καλύτερα αμειβόμενη.
- γ.** Οι σπουδές θα βελτιωθούν σημαντικά δεδομένου ότι θα λείψουν οι μεγάλοι αριθμοί των φοιτητών στα μαθήματα κορμού, αφού τα Τμήματα θα έχουν πολύ περιορισμένο κορμό και διαφορετικά μαθήματα ανά Τμήμα.
- δ.** Τα πτυχία που θα δίνουν τα νέα Τμήματα θα διεκδικήσουν νέα αναβαθμισμένα αντικείμενα και νέες θέσεις εργασίας σε νέους τομείς με μέλλον και προοπτική.
- ε.** Οι απόφοιτοι όλων των Τμημάτων, με τα νέα Προγράμματα Σπουδών, θα είναι καλύτερα ενημερωμένοι και εκπαιδευμένοι, γεγονός που θα κάνει περισσότερο γνωστό το Πανεπιστήμιο. Αυτό θα έχει επίσης θετική επίδραση σε κάθε αξιολόγηση, από οιονδήποτε και αν γίνει.
- στ.** Τα νέα Τμήματα (Πληροφορικής, Μηχανικών Βιοσυστημάτων, Περιβάλλοντος κ.λ.π.) αναμένεται να προσελκύσουν περισσότερους και καλύτερους φοιτητές, οπότε θα αναβαθμιστεί και το Πανεπιστήμιο που τα τελευταία χρόνια δίνει την εντύπωση, εμμένοντας σε δομές και περιεχόμενα σπουδών που δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και στα ενδιαφέροντα των υποψηφίων φοιτητών του, ότι δεν παρακολουθεί τις εξελίξεις.

5. Παρατηρήσεις-Σχόλια

Στις επί μέρους συζητήσεις έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις για το πως θα λειτουργήσει η νέα δομή του ΓΠΑ, που θα βρεθούν οι απαιτούμενες αίθουσες διδασκαλίας κ.λ.π. ή τι θα γίνει με τα επαγγελματικά δικαιώματα, το ΓΕΩΤΕΕ κ.ά.

Για το θέμα των αιθουσών υπάρχει λύση εφόσον αλλάξουμε το παγιομένο σύστημα 8.30 - 12.30 μ.μ. Θεωρία και από 14.30 μ.μ. Εργαστήρια, με το οποίο πολλές αίθουσες παραμένουν αχρησιμοποίητες. Το Πρόγραμμα μπορεί να έχει Θεωρία και Εργαστήρια κατανεμημένα από 8.30 έως 17.00 μ.μ. ανάλογα με τις ανάγκες σε αίθουσες και προσωπικό, μετά από κατάλληλο προγραμματισμό.

Όσον αφορά το ΓΕΩΤΕΕ και τα επαγγελματικά δικαιώματα, αυτά ρυθμίζονται κατά περίπτωση και φυσικά θα ρυθμιστούν μετά την οριστικοποίηση της νέας δομής του ΓΠΑ. Αλίμονο εάν το Πανεπιστήμιο παρέμενε στην παραδοσιακή του μορφή για τέτοιους λόγους. Άλλωστε, μέλη του Δ.Σ. του ΓΕΩΤΕΕ βλέπουν την πρόταση του Γ.Π.Α. ως πολύ θετική εξέλιξη του κλάδου γενικότερα. Οι απόφοιτοι των νέων Τμημάτων του Γ.Π.Α. θα μπορούν να είναι μέλη του ΓΕΩΤΕΕ εφόσον το επιθυμούν, όπως συμβαίνει με τους Κτηνιάτρους και τους Βιολόγους. Εκτός αυτού, στην τελευταία Σύνοδο των Πρυτάνεων η κ.Υπουργός Παιδείας αναφέρθηκε στη σύσταση επιτροπής για να καθορίσει τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των νέων Τμημάτων με βάση τα προγράμματα σπουδών των Τμημάτων αυτών.